

SZÁNTÓ R. TIBOR

a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság
korábbi főtitkára
szantotibor01@t-online.hu

MOZAIKOK A MAGYAR FELSŐOKTATÁSI AKKREDITÁCIÓS BIZOTTSÁG 30 ÉVES TÖRTÉNETÉHEZ*

A MAB a magyar felsőoktatási intézmények és képzéseik minőségének külső értékelésére létrehozott szervezet. Ideiglenes jelleggel 1992 novemberében, törvényi meghatározással 1994-ben alakult meg. Jelen írás a MAB 30 éves történetének vázlatos krónikája. Csupán néhány, de talán nem jelentéktelen mozaikdarabkát kísérel meg nyújtani e 30 évre vonatkozóan, az alapítás előzményeitől kezdve a szervezet és működés egyes jellemzőin át a nemzetközi és hazai beágyazottságig, a MAB magyar felsőoktatásban elfoglalt helyének kérdéséig. A szöveg elsődleges rendezőelve – az előzmények és megalakulás után – tematikus, a történeti szál az egyes témákon belül jelenik meg.

Kulcsszavak: MAB, felsőoktatás, akkreditáció, értékelés, függetlenség, ENQA

MOSAICS TO THE THIRTY-YEAR OLD HISTORY OF THE HUNGARIAN ACCREDITATION COMMITTEE. MAB is an organization established for the external evaluation of the quality of Hungarian higher education institutions and their study programmes. It was established temporarily in November 1992, with legal definition in 1994. This paper is a concise chronicle of MAB's 30-year history. It attempts to provide only a few, but perhaps not insignificant, pieces of the mosaic for these 30 years, from the antecedents of the foundation, certain characteristics of the organization and operation, to the international and domestic embeddedness, to the question of MAB's place in Hungarian higher education. After presenting the beginnings, the primary organizing principle of the text is thematic, the historical thread appears within the topics.

Keywords: MAB, higher education, accreditation, evaluation, independence, ENQA

* Köszönetet mondok a MAB korábbi elnökeinek a kézirat előző változatához fűzött értékes megjegyzéseikért.

A MAB 30 éves története során különböző elnevezésekkel működött. Mai nevét 2006. március 1-től viseli. E dátum előtt, 1996. szeptembertől, Magyar Akkreditációs Bizottság volt a neve, ennek nyomán terjedt el – s maradt mindmáig – a közkeletű és hivatalos betűneves megnevezése, MAB, amelyet a jelen írásban helyenként a korábbi elnevezésekre is használok.

Harminc év egy szervezet történetében nem kis idő, emberöltőnyi. A MAB 10 és 20 éves fennállásakor is volt illő megemlékezés, ünnepi ülés és jubileumi áttekintő kiadvány, a negyedszázados évfordulóról való megemlékezésnek nincs nyilvánosan elérhető nyoma.

Előzmények

A MAB létrejöttét nehéz volna egyetlen eseményhez vagy személyhez kötni. Így lehet ez persze a szervezetek, intézmények nem kis részénél. A MAB esetében azonban még a megalakításhoz vezető események sora és azok oksági kapcsolata sem könnyen felfejtethető több mint 30 év távolából. Itt, úgy tűnik, valóban indokolt az előzmények többszáma.

Róna-Tas András, a MAB első elnöke, így ír az akkreditációs bizottság létrejöttének előzményeiről.

„Ilyen előzmények közepette hívatott 1992 októberében Andrásfalvy Bertalan miniszter. Beszélgetésünk lényege az volt, hogy elvállalnám-e egy akkreditációs bizottság felállításának előkészítését. Az akkreditációs bizottság mint az egyetemek minőségellenőrzési és -biztosítási szervezete először az Egyesült Államokban jött létre. Ott az egyetemek által létrehozott intézményként működött, és működik abból a célból, hogy védje a résztvevők minőségét és minőséghez fűződő érdekeit a szakmai háttér nélkül, üzleti célokból megjelenő felsőoktatási intézményekkel szemben. A Minisztériumban Bakos István volt az Egyetemi Főosztály vezetője, akit régebről ismertem, mint tudományszervező többször járt Szegeden. Andrásfalvy bizalmi embere volt, s kiküldték az Egyesült Államokba, nézzen körül, mit lehet ott tanulni. Ő hozta az akkreditációs bizottság létesítésének javaslatát a miniszter elé. A feladat elvállalásán egy percig sem gondolkodtam.”¹

¹ RÓNA-TAS András, *Történetem nézetei: család, pálya és filozófia egy magyar értelmiségi nyolc évtizede* (Budapest: Róna-Tas András, 2018), 258. Az „előzmények” között a szerző a közös MTA – egyetemi Athenaeum Bizottság, valamint a Felsőoktatási Konferenciák Szövetsége megalakítását (az egyetemi, a főiskolai és a művészeti felsőoktatási intézmények vezetői konferenciáinak közös ernyő alá hozását), s a doktoráltatási (PhD) jog egyetemekre telepítésének kérdését tárgyalja. A könyvben azt is megemlíti, hogy „*Andrásfalvy Bertalannal barátságunk középiskolás korunkig nyúlik vissza.*” Uo., 376., 3. jegyzet. http://real-eod.mtak.hu/6553/1/tortenetem_nezetei.pdf (Hozzáférés: 2022. 01. 04.)

Ugyanebben a könyvben (375–393. oldal) Róna-Tas András közli az ideiglenes akkreditációs bizottság 1992. decemberi megalakulásakor mondott beszédét, s az ahhoz 2012 decemberében fűzött bevezető megjegyzéseit. Utóbbiak a MAB 20 éves fennállására összeállított jubileumi kiadvány számára készültek, s a megalakulási beszéddel együtt ott jelentek meg először nyomtatásban.²

„Egy akkreditációs bizottság létrehozásának szüksége ismereteim szerint először Bakos István 1990-es amerikai útjának beszámolójában merült fel, mint egy olyan tapasztalat, amelyet érdemes átvenni. A miniszter 1992 szeptemberében hívott fel magához, hogy egy ilyen bizottság megalakításáról véleményemet kérdezze. Miután a gondolatot támogattam, megkérdezte, hogy elvállalnám-e a bizottság megalakításának előkészítését. Erre ott és azonnal igent mondtam, azzal, hogy elképzeléseimet néhány napon belül írásban is átadom.”³

A MAB megalakulásának volt azonban néhány más, korábbi előzménye is. Az 1980-as évek végén felpezsdülő szellemi légkör a felsőoktatásban is jelentős energiákat mozgósított. 1988. május 31-én megalakult a *Magyar Rektori Konferencia* (MRK), s ezután a *Főiskolai Főigazgatói Konferencia* (FFK) is.⁴ Az ELTE jogi kara adott otthont 1989. április 5–6-án az *I. Országos Egyetemi Fórumnak*.⁵ A rendszerváltással a felsőoktatás reformja, felsőoktatási törvény kidolgozása is napirendre került, a fenti szervezetek s a felsőoktatás sok szereplője tárgyalta a felmerülő javaslatokat különböző fórumokon. A reform egyik fontos kérdése volt a doktori (PhD) képzés és fokozatadás mikéntje. A Miskolcon, 1990. április 5–6-án tartott *II. Országos Egyetemi Fórum* vitaanyaga határozottan foglalt állást e kérdésben.

„Az egyetemektől elválaszthatatlan, legmagasabb szintű oktatási feladat (és az egyetemi reform végrehajtásának legfontosabb eszköze) a doktoranduszok képzése [...] Az alapképzés, a doktoranduszképzés és az egyre nagyobb jelentőségű folyamatos továbbképzés az egyetemek egységes rendszert képező feladata. [...] (A felsőoktatási reform egyik alapvető feltétele a tudományos minősítési rendszer gyökeres megváltoztatása.)”⁶

² *20 éves a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság*, szerk. Szabó Szilvia és Szántó Tibor (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2013), 6–17. http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/20eves_130425.pdf (Hozzáférés: 2023. 04. 04.)

³ Róna-Tas, *Történetem...*, 376.

⁴ Bazsa György, „A Magyar Rektori Konferencia történetéről és helyzetéről – Debrecenből nézve”, *Gerundium* 11, 3–4. sz. (2020): 143–163. <https://doi.org/10.29116/gerundium/2020/3-4/8> (Hozzáférés: 2023. 04. 06.)

⁵ <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-RnJGdUNXclM2SUd6VjRQRGNqS3A5UT09> (Hozzáférés: 2023. 04. 06.)

⁶ *A II. Országos Egyetemi Fórum szekcióüléseinek vitára bocsátott dokumentumai* (Miskolc: Nehézipari Műszaki Egyetem, 1990), 9–10. <https://mek.oszk.hu/23900/23915/23915.pdf> (Hozzáférés: 2023. 04. 06.)

A doktori képzés és fokozatadás egyetemekre telepítése mellett szólt – a nemzetközi gyakorlat mellett – az is, hogy az Európai Rektorkonferencia azt a felsőoktatási intézményt tekintette egyetemnek, melynek az adott országban ilyen jogosultsága van. A rendszerváltás utáni átalakulások sorában e kérdésben a Magyar Tudományos Akadémia (MTA), a tudományos minősítést addig kizárólagosan végző, az MTA mellett működő Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) és az egyetemek nézeteinek (érdekeinek) egyeztetésére alakult az *Országos Athenaeum Bizottság*. Az MTA 1990 őszi javaslata az volt, hogy a doktori képzést és fokozatadást az egyetemek és az akadémiai kutatóintézetek szakmák szerint kötött megállapodások keretében közösen végezzék. Ez a javaslat, dacára annak, hogy „*sorra jöttek és jönnek létre a megállapodások,*”⁷ azonban már rövidtávon elbukott, míg Kosáry Domokos akkori MTA elnök előremutató programjának lényegi elgondolásai hosszabb távon lettek a politikai akarat vezényelte enyészete.⁸

A tudományos minősítési rendszer reformja (mellyel később megszűnt a TMB és az általa kiadott kandidátusi fokozat) az 1991. október 14-én, a Professzorok Házában tartott megbeszélésen is szóba került, melyen a *Citizens Democracy Corps*⁹ szakértői (élükön a korábbi *Harvard University* elnök, Derek Bok) és az MRK képviselői cseréltek eszmét. Itt tartott előadásában Kocsis Károly, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem rektora, 1991–92-ben az MRK elnöke, a doktori képzés és fokozatadás egyetemre telepítéséről, az ennek megvalósítása érdekében megalakított MTA–MRK Athenaeum Bizottságról, s az akkreditáció bevezetéséről is beszélt.

„Az Athenaeum gondolat gyakorlati megvalósításának előkészítéseként a közelmúltban megalakult a Közös MTA-MRK Országos Athenaeum Bizottság két társelnökkel a Tudományos Akadémiáról és a Rektori Konferenciáról, valamint mindkét szervezet 10-10 tagjával. Az MTA-MRK Közös Bizottság demokratikus felépítése megbízható alapot biztosít a jövőbeni együttműködéshez a különféle tudományos oktatási programok terén, különös tekintettel az egyetemi és főiskolai karok akkreditációjára, valamint a tudományos oktatási programok, azaz

⁷ Az Athenaeum programról, továbbá az MTA – és az ország – rendszerváltás utáni átalakulásáról ma is fontos gondolatokat fogalmazott meg Kosáry Domokos 1991. május 6-án, az MTA közgyűlésének elnöki megnyitójában. KOSÁRY Domokos, „Reform – indulatok helyett”, *Fizikai Szemle* 41, 6. sz. (1991): 189. <http://fizikaiszemle.hu/old/archivum/fsz9106/kd9106.html>, a cikkre Róna-Tas András hívta fel figyelmemet. Az MTA–MRK közös Athenaeum Bizottság az MTA 2009. október 3-ig hatályos Alapszabályában is szerepelt (5.§.) <https://mta.hu/hatteranyagok/akademiai-szabalyozasok-105583> (Hozzáférés: 2023. 03. 26.)

⁸ „*A cél az új, demokratikus társadalomban a tudomány szabadsága, a kutatás szabadsága, az Akadémia szabadsága és önállósága, az egyetemek autonómiája, a politikai vezetés minden kísérletétől függetlenül, minden politikától függetlenül.*” KOSÁRY Domokos beszéde, 1990. 05. 21. Idézi: GYÁNTI Gábor, „Rendszerváltás a tudományban és ami utána következett”, *Magyar Tudomány* 183, 8. sz. (2022): 1088. <https://doi.org/10.1556/2065.183.2022.8.12> (Hozzáférés: 2023. 04. 06.)

⁹ <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/white-house-fact-sheet-the-citizens-democracy-corps> (Hozzáférés: 2023. 04. 07.)

a PhD-képzések bevezetésére különböző egyetemi karokon. Abban már megálapodás született, hogy bármely intézmény egyetemi karként való akkreditációjának egyik legfontosabb kritériuma a tudományos képzéshez és fokozatadáshoz megfelelő személyzet megléte.”¹⁰

Kocsis Károly az MRK három állandó bizottságát is megnevezte: Nemzetközi bizottság (elnöke Lajos Tamás), Felsőoktatás-finanszírozási bizottság (Róna-Tas András), Akkreditációs és minősítési (*Qualification*) bizottság (Lipták András).

Egy hónap múlva, az 1991. november 16–17-én Gödöllőn tartott *III. Országos Egyetemi Fórumon* is tárgyalták e kérdéseket. Kosáry Domokos, az MTA elnöke, az egyetemek és az MTA együttműködésében, az Athenaeum program keretében képzelte el a doktori képzést, s a leendő akkreditáció érdekvédelmi szerepét említette. Horn Miklós, a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola főigazgatója, FFK elnök, külön akkreditációs bizottságokat javasolt az egyetemek és főiskolák részére. Kocsis Károly az MRK által kidolgozandó akkreditációs rendszer mellett érvelt. Róna-Tas András a felsőoktatás finanszírozási kérdéseiről beszélt.¹¹

A Fórum zárónyilatkozatában szerepel az intézmények akkreditációjának szükségessége, valamint a Parlament által, a Felsőoktatási Tanács és az *MTA–MRK Közös Akkreditációs Bizottság* javaslata alapján adományozandó intézményi jog a doktori képzés (*academic training*) folytatására (5. pont). A 8. pont pedig a leendő közös akkreditációs bizottság tudományági albizottságait említi az intézmények és karok létesítésének értékelése kapcsán, hozzátéve, hogy a tanárképzési intézmények és karok speciális eljárást igényelnek. (A nyilatkozat 21 pontja más jelentős felsőoktatási kérdésekben is állást foglalt.)¹²

A MAB megalakulásának előzményei tehát e két fő szálon, az egyetemi (MRK) és az akadémiai (MTA/MRK – Athenaeum) kezdeményezés mentén azonosíthatók.

¹⁰ „As part of preparations for practical realization of the Athenaeum idea the Joint MTA-HRC National Athenaeum Council has recently been established with two co-chairmen one from the Academy of Sciences and one from the Rectors Conference and with 10-10 members from both organizations. This kind of democratic set up of the Joint MTA-HRC Council provides a reliable basis for future cooperation on various kinds of scientific education programmes, with particular emphasis on accreditation of university and college faculties and, introduction of scientific education programmes, i.e. PhD courses at various university faculties. It has already been agreed that one of the most important criteria for accreditation of any institution as university faculty is the existence of appropriate staff for opening and granting scientific degree courses.” Károly Kocsis, „Main problems in restructuring of Hungarian higher education system”, Paper presented at the round table discussion organized jointly by the Hungarian Rectors Conference and the Citizens Democracy Corps, Inc. 5. (A szkennelt dokumentumot Bazsa György juttatta el részemre.)

¹¹ Ez a bekezdés Debreczeni Péter (MRK főtitkár 1991–1995) helyszíni jegyzetei szerinti személyes közlésén (2023. 04. 05.) alapul.

¹² *Hungarian Rectors Conference, Hungarian College Directors Conference, Chair of Art University Rectors, “Statements of the Higher Education Forum – 1991” November 16-17th, 1991. Gödöllő.* (A szkennelt dokumentumot Bazsa György juttatta el részemre.)

Megalakulás

A MAB megalakulásához vezető, a fentieknél közvetlenebb események 1992-ben következtek.

Az MRK fent (Kocsis Károly által) említett állandó akkreditációs bizottsága, *Akkreditációs és Diplomakataszter Bizottság* (ADB) néven, 1992. január 10-én az Állatorvostudományi Egyetemen tartotta alakuló ülését.¹³ Az ülés emlékeztetője az MRK Athenaeum koncepciótól való távolodását jelzi.

„A megbeszélés résztvevői megvitatták a bizottság vezetője által összeállított, s a résztvevőkhöz előzetesen eljuttatott javaslatban szereplő első napirendi pontot. [...] Az intézmények és minősítési programok akkreditációja c. témakör részletes vitája során a résztvevők az alábbi álláspontot alakították ki:

- 1.) Az akkreditáció a magyar felsőoktatás megújulásának központi problémája, az oktatás színvonalát meghatározó tényező, amely fontos szerepet játszik a hazai felsőoktatás nemzetközi megítélésében.
- 2.) E tevékenység végzésére Országos Egyetemi Akkreditációs Bizottságot kell létrehozni, amely összeolvasztja az államigazgatási, a professzionális (szakmai) és az egyetemi szervezetet – ily módon az MTA-t is –, s összehangolja a szakmai szerveződések bizottságok tevékenységét. (Egy lehetséges javaslat az OEAB összetételére: 50 % egyetemek képviselői, 25 % állami szervek képviselői, 25 % szakmai szervezetek képviselői)¹⁴

A bizottság néhány további megállapítás mellett felkérte Lipták Andrást, hogy az OEAB „és az Athenaeum Bizottság kapcsolatainak tisztázása érdekében folytasson tárgyalásokat a Magyar Tudományos Akadémiával”, Gordos Gézát pedig azzal bízta meg, hogy a következő ülésre „dolgozza ki az akkreditációs tevékenységre vonatkozó koncepcióját.”

1992. május 11-i dátumot visel a bizottság „Országos egyetemi akkreditáció – vázlat” című javaslata. Az ötoldalas dokumentumot az alakuló ülésen résztvevők jegyzik (Bíró Péterrel kiegészülve), s az az alapelvek rögzítése mellett tartalmazza az akkreditációs testületekre, a folyamatra, s az eljárási rendre vonatkozó elgondolást is. A javaslat szerint az akkreditáció „*valamennyi »egyetemi« kibocsátási szintre*” kiterjed, a PhD-től az egyetemeken általi főiskolai szintű képzésig, beleértve az akkor még hazánkban a PhD-hoz hasonlóan nem létező BSc képzéseket is. Az is szerepelt a vázlatban, hogy a felállí-

¹³ A bizottság vezetője Lipták András (KLTE rektor) volt, az alakuló ülésen megjelent tagjai Bazsa György (KLTE), Debreczeni Péter (MRK), Ficzere Lajos (ELTE), Frenyó V. László (ÁOTE rektor), Gomba Szabolcs (DOTE), Gordos Géza (BME), Nagy Tibor Gyula (MEIK), Sándor Péter (SOTE), Varga László (KLTE).

¹⁴ Emlékeztető a Magyar Rektori Konferencia Akkreditációs és Diplomakataszter Bizottsága 1992. január 10-i 1. üléséről (dr. Varga László és dr. Lipták András által aláírva, fénymásolat).

tandó OEAB döntései nem közigazgatási döntések, hanem „a döntésre jogosult állami szervek részére szakmai vélemény nyilvánítás” lesz. (5. oldal)

A vázlat javaslatai mindegyik fenti tárgykörben elég jól egyeznek a nem sokkal ezután – több lépésben – megvalósult megoldásokkal. Az egyik lényeges kivétel az, hogy a vázlat szerint: „A Ph.D. (doktori) programok akkreditálásával kapcsolatos eljárást az MRK-MTA Országos Athenaeum Bizottság is kezdeményezheti.” (4. oldal) A másik pedig az, hogy az OEAB tagjai, ahogy az a bizottság javasolt nevéből is következik, egyetemi oktatók és kutatók lettek volna, valamint „a gyakorlati élet prominens képviselői.” A január 10-i emlékeztetőben szereplő „25% állami szervek képviselői” ebben az anyagban már nem szerepel. A főiskolákkal pedig csak az egyetemek főiskolai szintű képzései kapcsán terveztek együttműködni – az FFK bevonásával. Ebben a dokumentumban egy lényeges lábjegyzet is szerepel (2. oldal), mely az Országos Athenaeum Bizottság javaslatát tartalmazza az OEAB tagjaira vonatkozóan: „A MRK és az MTA elnökének együttes előterjesztése alapján az egyetemek, a főiskolák, az akadémia képviselőiből és a külföldi tudományos élet reprezentánsaiból a MRK és a MFK [FFK] Országos Egyetemi Akkreditációs Bizottságot választ.”

A MAB megalakulása szempontjából azonban végül, úgy tűnik, nem ez az MRK bizottság mondta ki a végső szót.

Róna-Tas András 1990. májustól az MTA levelező tagja, 1990. december 16. és 1992. június 30. között (TN 249.) a szegedi József Attila Tudományegyetem rektora, így az MRK tagja, s mint láttuk, a Felsőoktatás-finanszírozási bizottság elnöke volt, de tevékenysége nem merült ki ebben.¹⁵ A MAB megalakulásáról – a fenti *Előzmények* szakasz elején idézettek mellett – így írt 2018-ban:

„1992 őszén, áttekintve barátaimmal a helyzetet, úgy döntöttem, hogy az Akkreditációs Bizottság felállításával nem várjuk meg a Felsőoktatási Törvény elkészülését és annak felhatalmazását. Kidolgoztam egy javaslatot, hogy a Bizottság mint pályázati bizottság ideiglenesen alakuljon meg. Az alakuló doktori programok pályázhatnak ideiglenes elismerésre, s ez lehet az új Ideiglenes Országos Akkreditációs Bizottság első feladata.”¹⁶

Kocsis Károly viszont így fogalmazott a MAB megalakulásáról 1998-ban:

„Az MRK Akkreditációs és Diplomakataszter Bizottságát a felsőoktatásban bevezetendő képzési minőségsszabályozás alapkérdéseinek tisztázására hoztuk létre. Ez a bizottság dolgozta ki az 1993. évi felsőoktatási törvénnyel bevezetett intézményi akkreditáció irányelveit. Javaslataira – elsősorban a PhD programok elő-

¹⁵ Mint írja: „1992-ben sikerült a három konferenciát [MRK, FFK, Művészeti Egyetemek Rektori Széke, MERSZ] egy közös ernyőszervezet alá hozni, amelynek rövid ideig, rektori megbízásom lejárta után és az Országos Akkreditációs Bizottság megalakulása előtt, elnöke voltam.” (TN 253.)

¹⁶ RÓNA-TAS, *Történetem...*, 260.

zetes akkreditálása érdekében – megalakult az Ideiglenes Országos Akkreditációs Bizottság. Az Ftv. elfogadása után az MRK 1993. októberi ülésén átalakította a bizottságot [ADB], amely Intézményi Önértékelési Bizottság néven működött tovább.”¹⁷

A Kocsis Károly által említett „intézményi akkreditáció irányelvei” egyes mostani visszaemlékezések szerint a fenti bizottsági vázlatnál részletesebben, kézikönyv formában is elkészültek.

Fentieket, s a vonatkozó visszaemlékezéseket a szereplők akkori intenzív szakmai kapcsolatainak fényében tekintve ma már kibogozhatatlan, pontosan kinek milyen szerepe volt a MAB megalakulásában. Meglehet, nem is kell itt bogozgatni. Közös teremtmény volt a MAB, minden említett szereplő hozzáette a magáét. S talán még itt nem említett szereplők is voltak...

Az *Ideiglenes Országos Akkreditációs Bizottság* (IOAB) a leendő doktori programok pályázatainak értékelésére jött létre 1992. november 12-i dátummal,¹⁸ első ülését 1992. december 4-én¹⁹ tartotta. Az alakuló ülésen mondott beszédében Róna-Tas András így fogalmazott: „*az elvi kérdések tisztázása után a Művelődés és Közoktatási Miniszter kezdeményezte az Ideiglenes Országos Akkreditációs Bizottság felállítását, s felkért, hogy a Bizottság működésére és tagjaira az érdekeltekkel egyetértésben tegyek javaslatot.*”²⁰

E javaslat nyomán az IOAB 25 rendes és 6 tanácskozó taggal alakult meg.

Összetétel

Az MRK „vázlat” után hét hónappal megalakult IOAB-ban megvalósult személyi összetétel végül nem követte sem a vázlatban, sem annak lábjegyzetében (Athenaeum Bizottság) szereplő javaslatokat, bár utóbbihoz jóval közelebb volt. Az egyetemi és akadémiai oktatók-kutatók elsöprő többségben voltak a bizottságban. 12 tagot delegált az MRK, 10 tagot az MTA, egy tagot az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, s a főiskoláknak is be kellett érniük egy delegálttal. Az IOAB elnökét a miniszter kérte fel.

¹⁷ Kocsis Károly, „A Magyar Rektori Konferencia szervezetének fejlesztése (1991-1992)” in *A Magyar Rektori Konferencia 10 esztendeje*, szerk. Kocsis Károly és Bazsa György (Budapest: Magyar Rektori Konferencia, 1998), 30.

¹⁸ Róna-Tas András, „A Magyar Akkreditációs Bizottság története és háttere”, in *A Magyar Akkreditációs Bizottság tagjai és tükársága*. (Budapest: Magyar Akkreditációs Bizottság, 1999), 6.

¹⁹ A Róna-Tas András önéletírásában 2018-ban újraközölt, az IOAB alakuló ülésén elhangzott beszéd szövegének 2013-ban kelt bevezetőjében (Róna-Tas, *Történetem...*, 375.) december 9., a beszéd szövegének végén (Uo., 386.) december 4. szerepel. A MAB 20 éves jubileumára összeállított kötetben (*20 éves a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság*, 6.) közölt beszéd bevezetője szerint is december 4-én alakult meg az IOAB. E dátum mellett nemcsak az szól, hogy az azóta is szokásos MAB ülésnapra, péntekre esett, hanem döntően az, hogy az ülésről belső használatra készült összefoglaló is ezt a dátumot írja.

²⁰ Róna-Tas, *Történetem...*, 382.; *20 éves a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság*, 10.

A tanácskozó tagok közé a művészeti főiskolák és az OFÉSZ (Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség, az akkori hallgatói szervezet) is egy-egy tagot delegálhatott.²¹

A MAB testület szerkezeti összetétele a szervezet története során többször is változott: változtak a delegáló szervezetek, változtak a delegálási kvóták. Az IOAB utáni, az 1993-as Felsőoktatási törvény²² szerint 1994 januárjától működő OAB-nak volt két külföldi tagja is (ezután már csak egyszer, a 2010-es ciklusban volt egy külföldi – romániai magyar – tag).

„A Bizottságnak két külföldi tagja is lett, Kaposi Ágnes (London) és Peter Fischer-Appelt, a Hamburgi Egyetem korábbi rektora. Kaposi Ágnesnek egy minőségügyi irodája volt Angliában, és sokat segített az akkreditációs kézikönyvek, szabályok megfogalmazásában, felállításában.”²³

A MAB összetétele a delegáló szervezetek szerint az egyes ciklusok indulásakor a következőképpen alakult.

Delegáló szervezet	IOAB	1994	1997	2001	2004	2007	2010	2012	2018
Miniszter (MTA/MRK)	1								
MTA / kut.int.	10	12	8	8	8	8	3	2	2
MRK – egyetemek	12	11	10	9	9	8	6	3	3
FFK/MRK – főiskolák	1	1	4	5	5	5	2		
MERSZ – művészeti int.	1T	1	1T	1	1	1	1		
Felhasználók*	1	1	7	7	6	4	2		1
Közoktatás**					1	1	1		
Orsz. Kisebbségi Biz.						1	1		
OFÉSZ / HÖÖK	1T	1T					1		1
DOSZ								1	1
MMA								1	1
Egyházak (MRK)	1T	1T	1T	1T	1+1T	1	1	2	2
Miniszter								9	9
Külföldi tag		2					1		
összes rendes tag	25	28	29	30	30	29	19	18	20
további tanácskozó	3	4+1	3+3	8	4+2	7	2		

* Szakmai szervezetek: OMFb, MVAE, kamarák, MTEsz, MGYOSZ, MISZ, MKIK

** Közoktatáspolitikai Tanács (2004), Országos Köznevelési Tanács (2007-től)

T = tanácskozó tag (+ ciklus közben választott T)

²¹ 20 éves a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 50.

²² <https://njt.hu/jogszabaly/1993-80-00-00.0> (Hozzáférés: 2023. 01. 29.).

²³ RÓNA-TAS, *Történetem...*, 262.

A MAB testület összetételében az első 17 évben, 2010-ig, az egyetemi és akadémiai delegáltak voltak döntő többségben, az alapításkori tudományos (doktori képzés!) hangsúlynak megfelelően. Ahogy azonban szélesedett a szervezet feladatköre, a főiskolai (művészeti) és felhasználói delegáltak is helyet kaptak a testületben, igaz, utóbbiak között is voltak akadémiai-egyetemi háttérű személyek. A közoktatás delegáltja 2004-től került a testületbe. A legkiegyensúlyozottabb összetételnek az 1997–2010 közötti időszakot tekinthetjük. Jelentős változást hozott a 2005-ös felsőoktatási törvény 2009. december 14-én kihirdetett módosítása,²⁴ mely számottevően csökkentette a testület létszámát, döntően az MTA delegáltak kárára, s teljes jogú tagot delegálhatott a HÖÖK.

Az eddigi legjelentősebb változást azonban a 2011. évi, az immár nemzeti felsőoktatásról szóló törvény²⁵ hozta. Ez egyrészt a MAB akkori tagjainak 2013. január 31-ig szóló mandátumát – addig példátlan módon – 11 hónappal megrövidítette, másrészt drasztikusan megváltoztatta a delegálási szabályokat és kvótákat, továbbá a MAB elnök belső titkos választásából külső miniszteri (és MTA elnöki) kijelölés lett.

Ezek a változtatások nem maradtak hatás nélkül, sem a MAB működésében, sem a szélesebb nemzetközi kontextust tekintve. Utóbbit illetően az európai felsőoktatási minőségbiztosítási ügynökségeket tömörítő szervezet, az ENQA a függetlenség és a finanszírozás problémái miatt 2013-ban felfüggesztette a MAB teljes jogú tagságát, melyre a magyar politikai válasz egy 2014. júliusi törvénymódosítás volt.²⁶ Eszerint két taggal, 20 főre bővült a testület létszáma, delegálási kvótát kapott a HÖÖK, s új delegálóként megjelent a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK). (Lásd még alább a *Külső értékelés* szakaszt.)

A delegáló szervezetek és delegálási kvóták mellett a MAB összetételének lényeges vonatkozása a tagok tudományági megoszlása. Noha a mindenkori felsőoktatási törvény előírása szerint a delegálók egyeztetni kötelesek a „*nagyobb tudományterületek*” arányos képvisellete érdekében, ilyen egyeztetés rendszerint nem történt, s kivált nem diszciplináris szinten. Egyes tudományágakat így gyakran több tag is képviselt, míg mások képviselést nélkül maradtak. E problémát a korábbi testületek tanácskozási jogú tagok kooptálásával, valamint a szakbizottsági rendszer működtetésével orvosolták.

Jogszabályi környezet

A magyar felsőoktatás jogi szabályozása, s ezen belül a MAB-ra vonatkozó rendelkezések az elmúlt 30 évben meglehetősen összetettek, bonyolultak voltak. A felsőoktatási törvény(ek) (Ftv.) sűrűn módosult(ak), új törvények születtek, a legutóbbi, most hatályos, 2011. évi törvénynek (Nftv.) e sorok írásáig (2023. január)

²⁴ 2009. évi CXXXVIII. törvény, <https://njt.hu/jogszabaly/2009-138-00-00.1> (Hozzáférés: 2022. 06. 17.)

²⁵ 2011. évi CCIV. törvény, <https://njt.hu/jogszabaly/2011-204-00-00.0> (Hozzáférés: 2022. 06. 17.)

²⁶ 2014. évi XXXVI. törvény egyes oktatási tárgyú törvények módosításáról 31.§ (1), <https://njt.hu/jogszabaly/2014-36-00-00.0> (Hozzáférés: 2023. 02. 05.)

86 hatályossági állapota volt.²⁷ A szabályozási környezet nem könnyítette meg a MAB működését sem. A vonatkozó kezdeti nehézségekről az alapító elnök így írt:

„Az OAB a megfelelő törvényi keretek hiányában saját maga alakította ki működésének szabályait. Ennek jogi és oktatáspolitikai következményei voltak. Nem tisztázódtak azok a határok, ameddig az OAB kompetenciája kiterjedhetett, nem jött létre az OAB gazdasági önállósága, amely jelentősen gátolta és gátolja ma is az OAB előtt álló feladatok tervezését. [...] 1996. szeptember 1-jén hatályba lépett a módosított felsőoktatási törvény. A Bizottság elnevezése is megváltozott (Országos helyett Magyar) és a törvény a 80. §-a egyértelműen leszögezte, hogy a MAB »független szakmai testület, titkársága teljes jogkörrel rendelkező költségvetési szerv. Működésének pénzügyi fedezetét az Országgyűlés az éves központi költségvetés keretében elkülönítetten biztosítja«. A zavartalan és folyamatos működéshez feltétlenül szükséges és a módosított törvényben két helyütt [72.§ h), 80.§ (7)] is előírt kormányrendelet elkészítésének határidejét az államtitkári értekezlet 1996. október 31-ében jelölte meg. A kormányrendelet előkészítése ugyan folyik, azonban a beszámoló idején (1997. március 28.) még mindig nem került elfogadásra és kihirdetésre.»²⁸

Az 1993-as Ftv-ben előírt MAB-ról szóló kormányrendelet 1997 áprilisában jelent meg, ez határozta meg a MAB működésének részletszabályait.²⁹ A szabályozási változások később is okoztak nehézségeket, így volt ez különösen a magyar felsőoktatás többciklusú képzésre való áttérésénél.

„A 2005-ös évben úgy kellett a feladatokat elvégezni, hogy azok jogszabályi háttere nem mindig állt teljes mértékben rendelkezésre. A hatályos Ftv. 2005-ös költségvetési törvénnyel történő módosítása, az új, még egyeztetések és viták alatt álló többciklusú képzésről készült kormányrendelet, a Felsőoktatási törvénytervezetek, illetve az előzőekből adódóan a MAB státuszának és jövőbeni jogkörének tisztázatlansága, aktuális és az átalakulás utáni feladatkörének bizonytalan körvonalai, mind nehezítették a testület és titkárság munkavégését.»³⁰

²⁷ 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról <https://njt.hu/jogszabaly/2011-204-00-00.84#CI> (Hozzáférés: 2023. 01. 23.)

²⁸ RÓNA-TAS András, „A Magyar Akkreditációs Bizottság 1996. évi munkája”, in *Tájékoztató a Magyar Akkreditációs Bizottság működéséről* (Budapest: Magyar Akkreditációs Bizottság, 1997), 9.

²⁹ 66/1997. (IV. 18.) Korm. rendelet a Magyar Akkreditációs Bizottság szervezetéről, működéséről és az akkreditációs eljárás alapvető szabályairól <https://njt.hu/jogszabaly/1997-66-20-22.0> (Hozzáférés: 2023. 02. 07.) Ezt a rendeletet váltotta a 199/2000 (XI. 29.), majd a 69/2006 (III. 28.), s a 19/2012 (II. 22.) kormányrendelet.

³⁰ FÉSTÜS László, „A Magyar Akkreditációs Bizottság munkája 2005-ben”, in *Tájékoztató a Magyar Akkreditációs Bizottság 2005. évi működéséről* (Budapest: Magyar Akkreditációs Bizottság, 2006), 6. <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Evkonyv2005.pdf> (Hozzáférés: 2023. 01. 23.)

A jogszabályi környezet okozta nehezítés a 2010-es évről szóló elnöki áttekintésben is szerepel.

„[M]ind az értékelők, mind az értékelték oldaláról minden tevékenységi körünkben szükség van egy egységes felfogású, koherens MAB koncepcióra épülő követelmény rendszerre és útmutatóra. [...] a vita tárgyát az szokta képezni, hogy ezek megfogalmazása és alkalmazása során mikor lép át a MAB jogalkalmazói hatáskörből jogalkotói funkcióba, s így azt teszi, amire nincs felhatalmazása. A megoldás egy eredendően koherens és eligazító jogszabályi háttér lenne, de ilyen nincs. Vagy aluszabályozott van (lásd Golgota Főiskola létesítését), és ekkor a MAB, ha nem is jogot, de szabályt alkotni kényszerül, vagy túl-, de legalábbis részletesen szabályozott van, és ekkor a MAB kvázi felesleges.”³¹

De még a 2016-ban hivatalba lépő elnök is a jogharmonizáció, a MAB működésére vonatkozó jogszabályok pontatlanságai feloldásának szükségességét vetette fel a minisztérium (EMMI) és az Oktatási Hivatal képviselőivel folytatott az év októberi megbeszélésén.³²

Az olvasó felteheti a kérdést: De hát miért nem hallatta a MAB a hangját, amikor az őt érintő jogszabályok tervezetei készültek? Miért nem tett javaslatokat? Dehogynem tett, sokszor, sokat, általánost és pontos szövegszerűt, minden számára megküldött jogszabály- és felsőoktatás-stratégiai dokumentum tervezet esetében, még ha ezek igen rövid észrevételezési határidővel érkeztek is. A MAB 2020-ig üzemelt honlapján, valamint az elektronikusan és nyomtatva is megjelent kiadványokban (évkönyvek, *Akkreditációs Értesítő*) ezek a részletes észrevételek nyilvánosan is elérhetőek voltak.

A MAB működésének egyes részletszabályait a fenti 1997-es (majd 2000-es és 2006-os) után egy 2012-ben megjelent kormányrendelet tartalmazza.³³ Ez a rendelet rögzítette jogszabályban, hogy a MAB „A felsőoktatás minőségbiztosításának európai sztenderdjei és irányelvei”-vel [ESG³⁴] összhangban folytatja tevékenységét. A rendelet

³¹ BAZSA György, „A MAB-ról – a kályhától az elveken át a gyakorlatig”, in *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2010. évi működéséről*. (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2011), 47. <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Evkonyv2010.pdf> (Hozzáférés: 2023. 04. 04.)

³² *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2016. évi működéséről*. (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2017), 34. <http://old.mab.hu/web/images/doc/kiadvanyok/Evkonyv2016.pdf> (Hozzáférés: 2023. 02. 14.)

³³ 19/2012 (II. 22.) Korm. rendelet a felsőoktatási minőségértékelés és -fejlesztés egyes kérdéseiről <https://njt.hu/jogszabaly/2012-19-20-22.0#CI> (Hozzáférés: 2023. 02. 08.)

³⁴ Nevezett dokumentumot az ún. E4 csoport (ENQA, ESIB, EURASHE, EUA) előkészítésében 2005-ben a bergeni miniszteri értekezlet fogadta el: *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* (röviden: ESG). A 2015-ben megújított változat: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf. Az ESG-ről lásd: SZÁNTÓ Tibor, „Az ESG kialakulása és megújítása”, in *A felsőoktatás minőségbiztosítási horizontja*, szerk. DERÉNYI András (Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2016), 15–25. https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/esg_kotet.pdf (Hozzáférés: 2023. 03. 29.)

meghatározta a MAB jogállását, szervezetét, a testületi működésre vonatkozó szabályokat, továbbá – az Nftv-vel megszüntetett *Felsőoktatási és Tudományos Tanács*³⁵ jogutódjaként – a *Felsőoktatási Tervezési Testület*,³⁶ (s 2014-től) a *Duális Képzési Tanács* működését. A rendelet – többszöri módosítás után – 2023. februárban is hatályos.

Az Nftv. végrehajtási rendelete 2015-ben jelent meg, a felsőoktatási hatósági eljárások részletszabályait is megállapítja. Tartalmazza a vonatkozó MAB szakvélemények szükséges tartalmi elemeit, mellékletei között a felsőoktatási intézmény és a közösségi felsőoktatási képzési központ nyilvántartásba vételének, létesítésének és működésének minimális feltételeit, továbbá az alap- és mesterképzés indításának tárgyi és személyi feltételeit rögzíti.³⁷

Nevek, ciklusok, arculat

A MAB pontos megnevezése az alábbiak szerint alakult:

- Ideiglenes Országos Akkreditációs Bizottság (IOAB) 1992. november 12. – 1993. december 31.
- Országos Akkreditációs Bizottság (OAB) 1994. január 1. – 1996. augusztus 31.
- Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) 1996. szeptember 1. – 2005. december 31.
- Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) 2006. január 1. –
- Angol elnevezés: Hungarian Accreditation Committee (HAC, 2020-tól: MAB)

Az IOAB rövid időszaka után a MAB működését a felsőoktatási törvény hároméves ciklusokban rögzítette, a nem hallgató tag(ok) esetében egy újabb hároméves ciklusra való delegálás lehetőségével. Két ízben, az 1994-ben és az 1997-ben induló ciklusokat azonban, akkori MAB elnöki javaslatra a miniszterelnök fél-fél évvel meghosszabbította, így a következő ciklus 2001-ben indult. A hároméves periódust a 2011-es Nftv. változtatta meg. Egyrészt, mint fentebb jeleztem, a MAB akkori tagjainak 2013. január 31-ig szóló mandátumát 11 hónappal megrövidítette, ez a ciklus tehát csak két év és egy hónapig, 2012. február 28-ig tartott, másrészt pedig a törvény a működési ciklust három évről „*legfeljebb hat évre*” módosította, megtartva emellett az újabb ciklusra való megbízás lehetőségét. A 2010–2012-es ciklus 13 újra delegálható, tehát addig csak egy (csökkentett) ciklust szolgáló tagja közül mindössze három került a 2012-ben kinevezett testületbe.

³⁵ Vö. MAKKAI László, „A Felsőoktatási és Tudományos Tanács története (1993–2012): tevékenysége, működésének elvei”, *Új Pedagógiai Szemle* 62, 11–12. sz. (2012): 188–223. https://epa.oszk.hu/00000/00035/00155/pdf/EPA00035_upsz_2012_11-12_188-223.pdf (hozzáférés: 2023. 03. 29.).

³⁶ A Felsőoktatási Tervezési Testület működésének jó ideje nincs nyilvános nyoma, az Oktatási Hivatal honlapján ezt olvashatjuk. „A Testület tagjainak megbízatása lejárt, az új tagok delegálása jelenleg folyamatban van.” https://www.oktatas.hu/felsooktatas/felsooktatasi_tervezesi_testulet (Hozzáférés: 2023. 03. 21.)

³⁷ 87/2015 (IV. 9.) Korm. rendelet a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról <https://njt.hu/jogszabaly/2015-87-20-22> (Hozzáférés: 2023. 02. 08.)

A MAB működésének első éveiben még csak egy állandó arculati eleme volt, az egyensúlyban lévő mérleget szimbolizáló, fekete-fehér logó, amit egy titkársági munkatárs, Bátovszky Marianna tervezett. Az első teljes arculati csomag, javaslatomra, 2000-ben készült, rögzített színekkel, betűtípusokkal, dokumentum- és levélformátumokkal, megújított magyar és angol logóval, melyet a MAB honlap 2001-es megújításakor is érvényesítettünk. A honlap következő jelentősebb fejlesztése – az akkori elnök meghatózó részvételével – 2007/8-ban volt, míg a MAB-arculat s a honlap legutóbbi teljes megújítására 2020-ban került sor. Angol logó ekkor már nem készült, a szervezet azóta a megtartott angol elnevezésével is a MAB mozaikszót és logót használja. A mostani logó a korábbi szimbolikus jelentését elvesztette, s benne a lyukas M betű a széttartó szárákkal a femina.hu honlap M-jének módosított változata.³⁸

A MAB eddigi logói:

Szervezet, döntéshozatal, dokumentumok

A MAB fő szervezeti egysége a döntéshozó testület, melynek előkészítő és adminisztratív támogatását a titkárság biztosítja. A MAB négyszintű, egymásra épülő szerkezete már a kezdetektől kialakult: egyéni (döntően nem MAB-tag, külső) szakértők, diszciplináris/tudományterületi (szak)bizottságok (külső szakemberek és MAB tagok tudományági hovatartozás szerint), kollégiumok (korábban, MAB tagok tudományterületi hovatartozás szerint), s végül a plénum, a testület, a MAB tagok együttese. Az első három szinten a szakértők és a bizottságok csak véleményeznek, döntési javaslatokat fogalmaznak meg, a döntéshozatal (az akkreditáció) joga és felelőssége a plénumé. Az esetek túlnyomó részében az első-második szintű javaslatok támogató vagy nem támogató előjele azonos előjelű döntéshez vezet. Ez érthető, hiszen az adott ügyre vonatkozó specifikus szakértelem leginkább ezeken a szinteken van meg. Ez az a kompetencia alapú működési sajátosság, amit Róna-Tas András az IOAB alakuló ülésén a bizalom

³⁸ Lásd: <https://femina.hu/info/impresszum/> (Hozzáférés: 2023. 03. 21.)

elveként fogalmazott meg.³⁹ A négylépcsős szerkezet részbeni megtartásával jelenleg a szakértői szint felett tudományterületi bizottságok, valamint specifikus bizottságok és kollégiumok működnek.⁴⁰

Mindig is voltak persze kisebb számban kivételek, amikor egy-egy előkészítő javaslat a plénumon ellentétébe változott, rendszerint újabb észrevételeket és vitát követően. Igaz, arra is volt példa, hogy észrevételek nélkül fordult a pozitív előterjesztés a titkos szavazáskor negatív döntésbe (lásd a *Függetlenség* szakaszban).

Fontos szervezeti bővülésként 2006. július 1-től működik a MAB belső fellebbviteli fóruma, a plénumtól független, háromtagú *Felülvizsgálati bizottság*, valamint a jogszabályi és gazdálkodási megfelelést és működést ellenőrző, szintén háromtagú és szintén külső szakértőkből álló *Felügyelő bizottság*.

A kezdetektől, 1993-tól működik a MAB *Nemzetközi Tanácsadó Testülete*, s 2001-től a *Magyar Tanácsadó Testület*.

A MAB testület minden eddigi ciklusában volt egy vagy több, haláleset vagy lemondás miatti személycsere. A megnövekedett más feladatok, pozíció váltási indokok mellett előfordult, hogy egy-egy tag – a miniszter által felülírt MAB javaslatok okán is – nem tartotta elég hasznosnak ezt a tevékenységét a kutatómunkája mellett, míg más-kor összeférhetlenségi aggályok más általi figyelmen kívül hagyása, miniszteri biztosi kinevezés MAB tagsággal egyidejű elfogadása váltott ki lemondást. 2016. februárban a Felügyelő bizottság elnöke, az év május 1-től pedig a MAB akkori elnöke is lemondott.

A MAB működésének alapidokumentumai (eljárási rendek, akkreditációs követelmények, SzMSz) közül ki kell emelni az első változatában 1994-ben készült intézményakkreditációs kézikönyvet, melyet Kaposi Ágnes (1994–97 között OAB/MAB tag) és az elnök irányítása mellett Halmay Nóra titkársági szakreferens (később főtitkár, majd -helyettes) készítette, s mely nemzetközileg is párhuzamosan alapos, adatalapú szempontrendszerrel rögzítette a felsőoktatási intézmények és képzéseik értékelésére.

További néhány fontos belső dokumentum érdemel még említést. Az egyik a javaslatomra és – Sólyom László és Róna-Tas András felügyelete mellett – fogalmazásomban 2000-ben készült, plénumhatározatként jóváhagyott és módosításokkal 2022 őszéig hatályban lévő *Etikai Kódex*, mely a MAB által követett értékeket és magatartási szabályokat rögzíti, a szervezeti értékvilágot tudatosítja és erősíti. A MAB új Etikai Kódexe 2022 októberében készült.⁴¹ Egy másik fontos dokumentum az első ízben szintén 2000-ben s azóta rendszeres időközönként készült *Stratégia* és a hozzá kapcsolódó cselekvési terv.⁴²

³⁹ RÓNA-TAS, *Történetem ...*, 385.; *20 éves a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság*, 12.

⁴⁰ A MAB aktuális szervezeti ábrája itt érhető el: <https://www.mab.hu/mab/#60345db04bd700518> (Hozzáférés: 2023. 01. 29.)

⁴¹ Lásd: <https://www.mab.hu/wp-content/uploads/Etikai-K%C3%B3dex.pdf> (hozzáférés: 2023. 01. 29.).

⁴² A MAB 2019–2024 évekre szóló stratégiája: http://old.mab.hu/web/doc/szabalyok/MAB_Strategia_19-24.pdf, a cselekvési terv: [https://www.mab.hu/wp-content/uploads/2020/03/Cselekvési-terv-2019_2024-felulvizsgálata.pdf](https://www.mab.hu/wp-content/uploads/2020/03/Cselekvesi-terv-2019_2024-felulvizsgálata.pdf) (Hozzáférések: 2023. 01. 29.) A hatályos cselekvési terv sajátossága, hogy –

A belső minőségbiztosítást 2003-tól szolgálták belső (testület, titkárság) és külső (felsőoktatási intézmények) kérdőíves megkérdezések. A belső minőségbiztosítási rendszer első alapdokumentumát a MAB 2007 decemberében rögzítette.⁴³

A testület munkáját a 2006. június 30-ig közalkalmazotti státusban, azóta a munka törvénykönyvéről szóló törvény (Mtv.) szerinti munkaviszonyban dolgozó titkárság támogatja. Létszáma a kezdeti két főről 2004-re 22 főre (20,75 FTE) emelkedett, majd kényszerű (kötségvetési indokú) csökkentésekkel 2008-ra 16,75 FTE, 2015 végére 14,63 FTE lett. 2017-től a titkársági létszám immár sokkal kedvezőbb költségvetési feltételek mellett újra növekedésnek indult, az átlagéletkor számottevő csökkentésével, ugyanakkor jelentős, az azt megelőző 25 évben nem tapasztalt fluktuáció mellett. A 2016 novemberétől felvett új titkársági munkatársak közül 2023. márciusig 18 fő távozott, köztük egy gazdasági igazgató és 14 szakreferens.⁴⁴ A 2016 előtt belépett titkársági állományból 2023. márciusig 14 fő távozott, három fő maradt.

A MAB honlapján 2023 márciusában három álláshirdetés olvasható, mindegyikük dátum és jelentkezési határidő nélküli.⁴⁵ A titkárság létszáma 2022 végén 20 fő volt,⁴⁶ 2023 márciusában a honlap titkársági kapcsolati listában 22 fő szerepel.

A titkárság vezetését ellátó alkalmazottat a kezdet után egy rövid időszakra a minisztérium jelölte ki, e személy MAB elnökkel való együttműködése azonban nem volt zökkenőmentes, s így a – nyilvános pályázati úton való – kiválasztás joga a testülethez került. A kinevezés jogát egy 1997-es törvénymódosítás az illetékes miniszter hatáskörébe adta, majd 2006. július 1-től került át a MAB elnökének immár munkáltatói hatáskörébe. A titkárság vezetőjének titulusa titkárságvezető, majd 1997. júniustól főtitkár. 2003. április 10.–2017. január 31. között magam láttam el ezt a tisztséget, majd egy 2017-es, 2018-tól a minőségügyi kormányrendelet módosításában is realizált elnöki szándék és főtitkár nélküli intervallum után 2020. július végétől ismét van főtitkár, a testület által választva, megbízási jogviszonyban, plénum tanácskozási joggal, a korábbihoz képest csökkentett feladatkörrel (nemzetközi szakmai ügyek és kapcsolatok). A titkárság operatív szakmai vezetését a főtitkár helyett most az igazgató és a nemzetközi igazgató látják el, a pénzügyi vezető a gazdasági igazgató. A titkársági alkalmazottak feletti munkáltatói jog a MAB elnök hatásköre. 2020-tól az elnök ezt a hatáskörét átruházta az igazgatóra.⁴⁷

szemben a korábbiakkal – a felelősök között nincsenek konkrét személyek, csak szervezeti egységek. (A szervezeti egységeknek persze vannak felelős vezetői.)

⁴³ „A MAB minőségbiztosítása”, 2007/10/VI. sz. MAB határozat. *Akkreditációs Értesítő* 12, 3. sz. (2007): 21–24.

⁴⁴ Az archivált TIR-ből kiolvasható adatok (<http://tir.mab.hu/index.php?pid=830&tid=830&off=0>) és a 2023. március 11-i MAB honlap titkársági adatainak (<https://www.mab.hu/kapcsolat/>) összevetése alapján (Hozzáférés: 2023. 03. 11.) Az archivált TIR-ben szereplő utolsó munkatársi felvételi időpont 2022. 10. 12. Az azóta történt felvételekről nem érhető el nyilvános információ.

⁴⁵ [https://www.mab.hu/kozlemenyek/Karrier menüpont](https://www.mab.hu/kozlemenyek/Karrier%20menupont) (Hozzáférés: 2023. 03. 28.)

⁴⁶ Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, „Szakmai és működési beszámoló 2022”, 17. [https://www.mab.hu/wp-content/uploads/Szakmai-és-működési-beszámoló-2022.pdf](https://www.mab.hu/wp-content/uploads/Szakmai-es-mukodesi-beszamol%C3%B3-2022.pdf) (hozzáférés: 2023. 04. 04.).

⁴⁷ A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2019. évi közhasznúsági jelentése. [https://www.mab.hu/wp-content/uploads/2020/06/Közhasznúsági-beszámoló-2019.-testület.pdf](https://www.mab.hu/wp-content/uploads/2020/06/Kozhasznusagi-beszamol%C3%B3-2019.-testulet.pdf) (Hozzáférés: 2023. 02. 13.)

Szervezeti kultúra

Az 1990-es években a MAB testületet egyfajta emelkedett úriemberség jellemezte. Meglehetősen, nem a legjobb ez a kifejezés, de talán visszaadja valamelyest a MAB-tagok egymás iránt tanúsított mély tiszteletét s a fentebb jelzett bizalom elvét. A tudományágak, szakmai területek, s a személyes kompetenciák kölcsönös tiszteletét. S ez nemcsak a plénum, de a szakbizottságok üléseit is jellemezte. Tisztelet, bizalom, s az ezekkel járó nyíltság az egyéni szakmai vélemények bizottsági, testületi állásponttá formálásában.

A plénum ülésein professor urazták egymást a tagok, ebben iránymutató szerepe volt az üléseket vezető, a működést kialakító elnöknek. A szigorú összeférhetlenségi szabályt betartották, az érintett MAB-tag(ok) kiment(ek) az ülésteremből, ha saját intézményük ügye került napirendre, nemcsak a szavazáson, de előtte a vitán sem vettek részt. Csak az adott vita megkezdése előtt lehetett esetleges tisztázó, tudakoló kérdést feltenni nekik, kivonulásukat megelőzően. Mindez persze még az intézményi integráció előtt volt, a közel kilencven magyar felsőoktatási intézmény idejében.

Az integráció után, a kétezres években a helyzet változott. A létrejött nagy, sokkarú intézmények miatt az összeférhetlenségi szabályt a karokra kellett szűkíteni, nehogy egy-egy esetben jelentősebben csökkenjen az adott ügyet tárgyalható tagok száma. Ekkor már előfordult, ha nem is sűrűn, hogy lazult a szabálybetartási fegyelem.

Az évek múlásával és kivált a tárgyalandó ügyek számának jelentős szaporodásával az ülésterem-elhagyás kezdett ritkulni, még ha a szavazásban nem is vettek részt a kari szinten érintett plénumtagok. Újabb néhány év után egyre inkább már szinte kivételnek számított, ha valaki ilyen érintettsége okán kiment a teremből a vita előtt. Az érintettséget ekkorra persze már a 2010-től alkalmazott, a titkársági információs rendszerben (TIR) kidolgozott számítógépes szavazási modul figyelte és szűrte.

A 2012-es ciklustól a plénumülések általános hangneme változott. Megritkult a „professor” megszólítás, érdekesebbek lettek bizonyos hozzászólások, emelt hangú, személyeskedő megnyilvánulások is előfordultak, ülőhelyel hagyással, a hatályos felsőoktatási törvényre való – szándékos vagy tudatlanságból fakadó? – téves hivatkozással. Ekkortól jelentek meg az egyértelműen politikai szimpátia vezérelte hozzászólások (például a Schmitt Pál plágium disszertáció kapcsán).

A MAB szervezeti kultúrájának kialakításában és fenntartásában döntő szerepet játszik az elnök. A testület többi tagjához képest jelentősen több feladat hárul rá. A korábbi elnökök heti 1-2 napot töltöttek a MAB-ban, s emellett igen gyakori elektronikus és telefonos kapcsolatot tartottak a testület tagjaival és a titkársággal. S ott vannak még az elnök számára a MAB-os ügyeket érintő különböző megbeszélések, egyeztetések, felsőoktatási intézményekkel, hatósági vezetőkkel, újságírókkal, külföldi partnerekkel. A MAB képviselője.

Az első elnök a MAB irodai napjait (inkább heti kettőt, mint egyet) többnyire teljes munkanapként töltötte bent. A titkársággal ebédelt, a mára már lebontott *Professzorok Háza* étkezdéjében, s még az ebéd alatt is szakmai kérdések, a folyó ügyek megbeszélése volt az ételek mellett terítéken. Ismereteket, elkötelezettséget, példát adott, szervezeti

kultúrát épített. A MAB *ethosát* formálta. Ahogy a testület ülésein is tette. S ha nem is rendszeres közös ebéddel, de az utána következő elnökök is folytatták ezt a működési módot, a testülettel és a titkársággal is.

A titkárság működésének, s így a szervezeti kultúrának egyik jellemző eleme (volt), hogy a leendő új alkalmazottal a titkársági beosztott munkatársak is tarthattak egy kollektív beszélgetést a végleges vezetői felvételi döntés előtt. Nem vétőjoggal, de erős észrevételezési lehetőséggel. Én is ott ültem egy ilyen titkársági körben 1999. februári felvételem előtt, s hazatérve azt mondtam feleségemnek: *„Ilyen munkahely nincs több Magyarországon.”* Főtitkárként magam is biztosítottam ezt a lehetőséget a munkatársaknak.

2016 őszén az új elnök még a főtitkárt sem vonta be az új titkársági munkatársak kiválasztásába (az akkori felvételi interjúkat nem a MAB-ban intézte), s még felvételük-ről sem tájékoztatott, magam mutatkoztam be nekik első tényleges munkanapjukon. Változnak a körülmények, változnak az emberek, változik a szervezeti kultúra.

S miért számít a titkárság a szervezeti kultúra szempontjából? Mert – szemben a testülettel – viszonylag állandó, és mindennap ott van. Napi kapcsolatban van nemcsak a testületi tagokkal, de a szakbizottsági tagokkal, a bíráló szakértőkkel, a látogató bizottságok tagjaival, s a felsőoktatási intézmények vezetőivel, oktatóival, munkatársaival. S persze a mindenkori illetékes hatósági szervekkel, meg külföldi szervezetekkel is. Nem mindegy tehát, hogy mit, hogyan kommunikál, mit közvetít, milyen képet mutat magáról, a MAB-ról, milyen szervezeti kultúrát képvisel. S „befelé” sem mindegy. Mert ez a szervezeti kultúra meg tudja erősíteni az embert, a lelkét, a gerincét, hogy akkor is egyenes maradjon, ha az elbocsátás fenyegetésével kell szembenéznie. S egy erős szervezeti kultúrát csak jelentős személyi változtatásokkal lehet lecserélni.

„Ebben a szervezeti esettanulmányban különösen szembetűnő tényező, hogy a MAB titkársága – a szervezet adminisztratív gerince – milyen mértékben maradt érintetlen a politizáltságtól. Főtitkárát és a titkárság egyéb kulcsszereplőit, akik együtt töltötték az intézmény húszéves történetét, nem bocsátották el a politizáltság és a jogszabályi változtatások után. A titkárság többé-kevésbé állandó és folyamatos infrastruktúra volt a plenáris és szakbizottsági tagok és elnökök cseréje mellett. A titkárság mint egység az évek során szervezeti kultúrát ápolt és tartott fenn, jó hírű szervezeti identitás és viszonylag stabil gyakorlat formájában, amelybe a plenáris tagok fokozatosan szocializálódtak, lehetővé téve így az elnök és a többi plénumtag szervezeti magatartását. [...] A plénumtagok pillanatnyi habozás nélkül méltatták a titkárság professzionalizmusát és folytonosságát – elismerve, hogy ez sok tekintetben az intézmény függetlenségének és stabilitásának fémjele.”

„A titkárság kulcsfontosságú katalizátora volt a szervezet határozottságának a függetlenségi kérdések, a rendszerszintű eljárási folytonosság és a MAB független identitásának tekintetében.”⁴⁸

Ezek a sorok a 2016 előtti állapotok alapján íródtak. Azóta megtörtént – egy szakreferens és két ügyintéző kivételével – a titkárság teljes lecserélése.

Feladatok

A MAB első feladata az egyetemi doktori programok pályázati rendszerű elbírálása volt, de már az 1993-as Ftv. bővítette feladatkörét, s a későbbi törvénymódosítások és új törvények újabb feladatokat határoztak meg. A szaklétesítések és szakindítások mellett jött a kar- és intézménylétesítések véleményezése, a működő karok és intézmények akkreditációja, a szakképzések (AIFSZ, FSZ), székhelyen kívüli képzések, a távoktatás értékelése, mindez változó eljárásokban, előbb az intézményekkel közvetlen kapcsolatban, majd részben a Regisztrációs Központ, később az Oktatási Hivatal számára, államigazgatási eljárás részeként. A törvényi szabályozás e tekintetben (is) olyan gyakran változott, hogy sem az intézményeknek, sem a MAB-nak nem volt könnyű ezek mindenkori követése.

S nemcsak a részletszabályok változtak, de a MAB általános feladatmeghatározása is.

- Az első Ftv. (1993) az OAB-ot „*A felsőoktatásban a képzés, a tudományos tevékenység színvonalának folyamatos ellenőrzésére és a minőség elvégzésére*” hozta létre.
- 1996 őszén ez kiegészült az „*és a minőségbiztosítás támogatására*” kitételrel,
- 2000 júliusától viszont a szöveg „*a képzés és tudományos tevékenység minőséghitelesítésére és a minőség elvégzésre*” változott.

⁴⁸ „What is a particularly salient factor with respect to this organizational case study is the extent to which MAB's secretariat—the organization's administrative backbone—remained untouched by the politicization. Its general secretary and other key actors in the secretariat, who had together clocked many years in the institution's twenty-year history, were not dismissed following the politicization and legal revisions. The secretariat was the more or less permanent and continuous infrastructure against the background of changing plenary and sub-committee members and chairs. Throughout the years, the secretariat as a unit had cultivated and maintained an organizational culture, in the form of a reputed organizational identity and relatively stable practices that plenary members were gradually socialized into, thus enabling an organizational mode of behavior on the part of the president and other plenary members. [...] Without a moment's hesitation, plenary members praised the secretariat's professionalism and continuity—admitting that it was in many ways the hallmark of the institutions' independence and stability.” „The secretariat was a key catalyst for the organization's assertiveness with respect to independence issues, systemic procedural continuity, and MAB's independent identity.” Éva Judit ZÉMANDL, *Political servants, professional guardians, or both? Political appointees in independent organizations under the Fidesz-KDNP supermajority in Hungary (2010-14)*, PhD thesis (Budapest: Central European University, 2017), 163., 165., 173. <https://library.ceu.edu/> (Hozzáférés: 2023. 03. 12.)

- A 2005-ös új törvényben (hatályos 2006. március 1-től) a „képzés, tudományos kutatás, művészeti alkotótevékenység minőségének értékelésére, valamint az intézményi minőségfejlesztési rendszer működésének vizsgálatára” szerepel,
- míg ennek 2010-től hatályos módosítása az eddigi legkomplexebb szöveg lett: a MAB „az intézmény és programakkreditáció keretében a felsőoktatásban folyó képzés, tudományos kutatás, művészeti alkotótevékenység minőségének értékelésére, valamint az intézményi minőségfejlesztési program fejlesztése érdekében tett intézkedések megvalósulásának külső értékelésére és nyomon követésére” létrehozott szervezet.
- Az ismét új, 2011-es törvény nem jelentéktelen tartalmi módosulással határozta meg a MAB feladatát és szerepét: „a képzés, tudományos kutatás, művészeti alkotótevékenység tudományos minőségének ellenőrzését, biztosítását és értékelését elősegítő országos szakértői testület, amely e törvényben szabályozott módon közreműködik a felsőoktatási intézményekkel kapcsolatos eljárásokban, különös tekintettel a doktori iskolákra.” [Kiemelések SzRT]

Ez utóbbi szövegben ne akadjunk fenn a „művészeti alkotótevékenység tudományos minőségének” mibenlétén, sokkal fontosabb ennél az egyértelműen szándékolt szerepcsökkenés: az értékelés, azaz a tevékenység az azt elősegítő közreműködésre szűkült, tehát e törvénysszöveg szerint az értékelést már nem a MAB végzi el, hanem valaki más, az eljárást végző hatóság. Ténylegesen persze nem ez történt, mindenki maradt a kaptafájánál: a MAB értékelt, szakvéleményt adott és akkreditációs döntést hozott, a hatóság pedig ezek figyelembevételével államigazgatási-engedélyezési döntést hozott. A törvény 2013. nyári módosítása, mely 2023 februárjában is hatályos, a tényleges gyakorlatot rögzítette:

„A MAB a felsőoktatásban folyó képzés, tudományos kutatás, művészeti alkotótevékenység minőségének és a felsőoktatási intézmény belső minőségbiztosítási rendszere működésének külső értékelésére létrehozott, független országos szakértői testület, amely e törvényben szabályozott módon szakértőként közreműködik a felsőoktatási intézményekkel kapcsolatos eljárásokban.”⁴⁹

A MAB eddigi elvégzett feladatainak sorából kiemelhető az induláskori doktori programértékelések után 1994/5-től végzett intézményakkreditáció (mely immár negyedik teljes körénél tart), az iskolákba átszervezett doktori képzés akkreditációja (2001-től), a Bologna átmenet szaklétesítési és szakindítási dömpingje (2003–05), a MAB saját kezdeményezésére (dániai tanulmányutam alapján javasoltam) indított párhuzamos programakkreditáció (2003–16), az új típusú felsőfokú szakképzések erőltetett menetben való véleményezése (2012/13), s a talán leginkább megosztó (és legkevésbé profilba illő) feladat, 2001-től az egyetemi (és 2001–2006 között a főiskolai) tanári pályázatok véleményezése.

⁴⁹ 2011. évi CCIV. törvény 70.§ (1) <https://njt.hu/jogszabaly/2011-204-00-00.84#CI> (Hozzáférés: 2023. 02. 01.)

Utóbbi azért nem illik a többi feladat sorába, mert szemben azokkal, itt nem egy-egy képzésről vagy intézményről, s annak keretében érintett személyek csoportjáról van szó, hanem egyetlen személy a vizsgálat tárgya, akinek saját egyéni előmenetele a tét (sok esetben párosulva pl. egy doktori iskola, illetve egy intézmény aktuális doktoráltatási jogának léte-nemléte kérdésével). A MAB eddigi működése során kétségkívül az egyetemi tanári pályázatok véleményezése körül volt a kívülről tekintve is leglátványosabb nézetkülönbség, nemcsak a közvetlenül érintettekkel, de a mindenkori minisztériumi/kormányzati szereplőkkel is, a MAB javaslataival szembeni miniszteri „ellendöntések” miatt, melyekhez, a legelső időszakot leszámítva, a legkritikább esetben járt a törvény által előírt érdemi indokolás a változtatás magyarázatául. A tényleges indokok persze általában elég nyilvánvalóak voltak, lett légyen szó adott intézményi vagy „magasabb” érdekről, olykor a sajtó által is tárgyaltva.

Esetszámát tekintve nem jelentős feladat, fontosságát illetően azonban említésre érdemes a külföldi felsőoktatási intézmények magyarországi működésének engedélyezésére irányuló eljárásban való szakvélemény készítése (1997–2011, valamint 2016-tól).

A feladatok tartalmi végrehajtását illetően a kezdeti engedélyezési-elvárás jellegű megközelítés, azaz a bemeneti minimum feltételekre, a humán és infrastrukturális erőforrások meglétére helyezett hangsúly a képzési folyamatot és a kimenetet (szakdolgozatok, végzetek) is vizsgáló értékelések felé mozdult. A 2002-es Stratégiában – s ennek nyomán az akkreditációs jelentésekben – az értékelő tevékenység mellett a tanácsadás, a jobbtét célú javaslatok szakvéleménybe foglalása is megjelent.⁵⁰ Majd 2007-től, az ESG 2005 szempontrendszerének alkalmazásával pedig az intézményi belső minőségbiztosítás, s a javaslatokkal annak támogatása került a jelentésekbe. A minimum feltételeknek való megfelelés persze továbbra is elvárás, ahogy azt a vonatkozó jogszabályok (Nftv. és végrehajtási rendelete) előírják.

A 2019–2024-es Stratégia a minőségvizsgálat módszertanának fejlesztése kapcsán így fogalmaz:

„Ebben jelentős szempontként követendő a képzés bemeneti és kimeneti indikátoraiban a folyamatok hangsúlyosabb megjelenítése, az értékelési kritériumok pontosítása és differenciálása, az akkreditációs eljárások folyamatos megfeleltetése a nemzetközi akkreditációs gyakorlatnak, a hazai felsőoktatási környezet figyelembe vétele mellett.”⁵¹

⁵⁰ „Ma pedig az látszik megfelelő célnak, hogy a Magyar Akkreditációs Bizottság abban segítse a működő intézményeket, hogy miképpen mozgathatnák elő a minőség javítását. Így az akkreditáció feladata mindenképpen ki kell, hogy egészüljön a tanácsadás motívumával.” MICHELBERGER Pál, „Minőség, felsőoktatás, felnőttképzés”, in *Tájékoztató a Magyar Akkreditációs Bizottság 2002. évi működéséről* (Budapest: Magyar Akkreditációs Bizottság, 2003), 19. <http://old.mab.hu/web/index.php?lang=hu>, a Publikációk menüpontban volt elérhető (Hozzáférés: 2023. 02. 06.), 2023. márciustól letölthető innen: <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/>

⁵¹ A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) Stratégiája 2019–2024, 3. http://old.mab.hu/web/doc/szabalyok/MAB_Strategia_19-24.pdf (Hozzáférés: 2023. 03. 15.)

(Folyamatok a bemeneti meg a kimeneti indikátorokban??) A feladatok fókuszában az intézményakkreditáció áll (már az ESG 2015 alapján). A működő szakok párhuzamos programakkreditációját nem folytatja a MAB, e téren új eljárást kíván kidolgozni. Tevékenységét a Stratégia szerint tematikus elemzésekkel bővíti a szervezet (ilyeneket 2017 előtt készített, erről bővebben lásd a *Nyilvánosság, átláthatóság* szakaszt). A Stratégia fejlesztendő területként jelöli meg az egyetemi tanári pályázatok véleményezésének és a doktori iskolák akkreditációjának módszertanát, eljárásait is (ezek a fejlesztések már megtörténtek). Továbbra is célkitűzés *„a felsőoktatási intézmények minőségbiztosítási feladatainak és kultúrájának fejlesztő-támogató segítése”*.⁵²

Finanszírozás

„[A] Pénzügyminisztérium 314 millió forintot, az Oktatási [Művelődési és Közoktatási] Minisztérium 300 millió forintot biztosított, egyéb forrásokból is sikerült pénzeket összegyűjteni. Tehát éves szinten mintegy egymilliárd forint állt rendelkezésre a magyar doktorképzés megindítására, a MAB működésére.”⁵³

Ígéretes kezdet. Ebben az összegben persze az egyetemek költségei és a doktori ösztöndíjak is benne voltak. A finanszírozás mindig is a MAB működési feltételeinek egyik sarokpontja volt, gyakran nem kis fejfájást okozva a szervezet mindenkori vezetőinek. A következő 30 évhez képest a fenti kezdeti finanszírozás bőkezűnek minősíthető. Az 1993-as egymilliárd forint valorizálva, 2023. januári értéken mintegy 18,5 milliárd forint lenne.

A MAB központi költségvetési finanszírozását jogszabályok határozzák meg. Az 1993-as Ftv. szerint *„Az Országos Akkreditációs Bizottság működésének pénzügyi fedezetét az Országgyűlés az éves központi költségvetés Művelődési és Közoktatási Minisztérium fejezetében elkülönítetten biztosítja.”*⁵⁴

Az OAB/MAB azonban az első években nem rendelkezett gazdasági önállósággal, pénzügyeit – térítés ellenében – a Professzorok Háza (PH) intézte. Ez a helyzet az Ftv. módosításával változott, 1996. szeptember 1-től lett a MAB titkársága teljes jogkörrel rendelkező költségvetési szerv (a gazdasági adminisztráció egy részét 2006 nyaráig még ezután is a PH, majd pedig egy szakirányú piaci cég végezte).

A 2005-ös törvényben is szerepelt a fenti elkülönített tervezés: *„A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság működéséhez szükséges fedezetet az Oktatási Minisztérium költségvetésében elkülönítetten kell megtervezni.”*⁵⁵ Sőt, ez a törvény egy kedvező(nek

⁵² Uo. 12.

⁵³ RÓNA-TAS, *Történetem ...*, 261.

⁵⁴ 1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról, 80.§ (5) <https://njt.hu/jogszabaly/1993-80-00-00.0> (Hozzáférés: 2023. 02. 07.)

⁵⁵ 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról, 111.§ (5) <https://njt.hu/jogszabaly/2005-139-00-00.0> (Hozzáférés: 2023. 02. 07.)

tűnő) új elemet is tartalmazott, arányszámban rögzítette a MAB központi költségvetési támogatását:

„A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság működéséhez a 127. § (3) bekezdés *b)–d)* pontjában meghatározott jogcímen [a felsőoktatási intézmények képzési, tudományos célú és fenntartói normatív támogatása] biztosított támogatások együttes összegének kettő ezrelékét [...] kell megtervezni.” 128.§ (5)

A minisztériumi fejezetben való tervezés ténylegesen megtörtént, ám az „elkülönítés” más szervezetekkel, általában a Felsőoktatási és Tudományos Tanáccsal egy soron és összegben valósult meg. A két ezrelékes rendelkezést, mely stabilabb, kiszámíthatóbb gazdálkodást tett volna lehetővé, biztosíthatta volna a MAB pénzügyi függetlenségét, s mely a 2005-ös törvénnyel 2012. augusztus végéig volt hatályban, egyetlen évben sem tartotta be a minisztérium, egyik kormány alatt sem.

A 2005-ös törvény megszüntette a titkárság költségvetési szerv státuszát, 2006. július 1-től jogutód az e törvénnyel jogi személlyé vált MAB lett, a költségvetés feletti rendelkezési jog a MAB elnökének hatáskörébe került. A költségvetési támogatás folyósítása is változott, a viszonylagos folyamatosságot évenként újra kötendő támogatási szerződéseken alapuló finanszírozás váltotta fel.

A 2011-es Nftv-ben már nem szerepelt a 2 ezrelékes szabály, sőt, ez a törvény eredetileg nem is rendelkezett a MAB működéséhez szükséges fedezet biztosításáról. 2014-ben egészült ki, de immár „elkülönítés” nélkül, s a MAB saját bevételeit is figyelembe véve: „A MAB támogatását, amely a szakértői testület várható egyéb éves bevételére is tekintettel a törvényes, megfelelő színvonalú működést biztosítja, a miniszter által vezetett minisztérium fejezetében előirányzatként kell megtervezni.”⁵⁶

Közben megjelent a 19/2012 (II. 22.) kormányrendelet „a felsőoktatási minőségértékelés és -fejlesztés egyes kérdéseiről”, amelyben szerepelt az elkülönített tervezés és „a MAB jogszerű működését biztosító” központi támogatás [4.§ (2) és 5.§ (3)].⁵⁷ A finanszírozási gyakorlatban azonban ezután sem volt érdemi javulás. Ehhez „igazodva” egy módosító kormányrendelet 2014-ben kivette mindkét szövegrészt a fenti rendeletről: „A MAB gazdálkodásának alapjául a miniszter által megállapított támogatás szolgál, amelyen kívül a MAB-nak egyéb bevételei is lehetnek.”⁵⁸ Az Nftv-ben szereplő fenti szöveg a „törvényes, megfelelő színvonalú működést” biztosító támogatással ugyanakkor hatályban maradt.

Az egyéb bevételeket egyrészt a közigazgatási hatósági eljárásokban (szakindítás, doktori iskola létesítés és új tudományág) készített MAB szakvéleményért miniszteri rendeletben, más eljárásokban (egyetemi tanári pályázatok véleményezése, működő

⁵⁶ 2014. évi XXXVI. törvény egyes oktatási tárgyú törvények módosításáról, 35.§ <https://njt.hu/jogszabaly/2014-36-00-00.0> (Hozzáférés: 2023. 02. 05.)

⁵⁷ <https://njt.hu/jogszabaly/2012-19-20-22.0#CI> (Hozzáférés: 2023. 02. 10.)

⁵⁸ 220/2014 (VIII. 29.) Korm. rendelet egyes felsőoktatási tárgyú kormányrendeletek módosításáról, 13.§ <https://njt.hu/jogszabaly/2014-220-20-22.0#SZ1> (Hozzáférés: 2023. 02. 10.)

doktori iskolák, illetve intézmények akkreditációja) pedig – a fenti kormányrendelet 20.§ (2) szerint – a MAB SzMSz-ben meghatározott szakértői díjak jelentik. (A MAB honlapon elérhető hatályos, 2019. 10. 15. keltezésű SzMSz-ben nem szerepelnek ezek a díjak, mértéküket külön közleményekben, a honlap *Eljárások* menüpontjában találhatjuk meg.)

A jogszabályokon (és betartásukon...) túl a tényleges helyzet azt mutatta, hogy a kezdeti kiemelkedő finanszírozást fenntartó előzetes ígéretek⁵⁹ nem valósultak meg. A MAB éves támogatása 150-200 millió forint között alakult, s az 1990-es évek végére állandósult a kötelezettségek egy részének éven túli, késedelmes teljesítése. 2003. tavaszi főtitkári kinevezésem után ezt az adóssággörgetést 2004 végére sikerült megszüntetni.

A MAB finanszírozási helyzete szinte folyamatosan napirenden tartott kérdéskört jelentett a MAB mindenkori vezetése számára. Hol a megnövekedett feladatok (1994, 2004/5), hol a törvényszabta szervezeti átalakulás (2006), a kényszerű költözés, megrugró bérleti díj (2007), a központi takarékosági intézkedések okozta súlyos támogatás csökkentés (2010–12), vagy a féléves, vagy negyedéves (utófinanszírozású!) támogatási részletek jócskán elcsúsztatott rendelkezésre bocsátása, vagy (és) a MAB bizonyos felsőoktatási pályázati lehetőségekből való tudatos kizárása miatt. Az éves beszámolóiban rögzítés, a mindenkori elnökök által a minisztériumi vezetőknek írt levelek, testületi állásfoglalások, de még a Felügyelő bizottság a miniszternek írt 2012-es határozott levele a MAB lehetséges fizetésekről sem igen segítettek.

A felsőoktatás finanszírozásában a MAB minisztérium által korábban kijelölt helyét jól mutatja a következő idézet:

„A 2010-es költségvetési törvény a MAB számára 225 MFt támogatást tartalmazott és erről az összegről írta alá az OKM és a MAB képviselője a támogatási szerződést. 2010 novemberében a 225 MFt-ból 45 MFt-ot »zárolt« a NEFMI, ami 20%-os, a szférát tekintve kivételesen nagy elvonást jelentett. A felsőoktatásban a zárolás mértéke átlagban kb. 2%-os volt, a MAB-é ennek tízszerese!”⁶⁰

Hasonlóan jellemző eset volt a TÁMOP (Társadalmi Megújulás Operatív Program) 4.1.4 „Minőségfejlesztés a felsőoktatásban” című kétéves (2009. május – 2011. június) kiemelt projektje, melyet az *Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet* vezetett projektgazdaként, s melyhez a MAB-ot – kifejezett kérése ellenére – nem engedték szervezetenként csatlakozni. A projekt elvárt eredménye az volt, hogy „a felsőoktatási intézmények nagy részében nemzetközileg elfogadott minőségbiztosítási rendszer épüljön ki és működjön, amelynek egyik előfeltétele a mainál lényegesen fejlettebb minőségfejlesztési kultúra meg-

⁵⁹ RÓNA-TAS, *Történetem ...*, 387.

⁶⁰ BAZSA György, „Elnöki beszámoló a MAB 2010. évi tevékenységéről”, in *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2010. évi működéséről* (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2011), 15. <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Evkonvy2010.pdf> (Hozzáférés: 2023. 02. 13.)

teremtése”.⁶¹ Erre a projektre 573,65 millió Ft Európai Unió forrás állt rendelkezésre, ami a MAB 2010–2011-es központi költségvetési támogatásának közel kétszerese volt.

Tegyük hozzá, hogy mindezek mellett a minisztérium és a MAB vezetése között (a fentebb említett, ciklusrövidítő 2011 végi – 2012 eleji időszakot leszámítva) mindig jó volt a formális személyes és hivatali viszony. Így volt ez a 2016-os elnökváltás idején is. A MAB finanszírozási helyzete azonban az utóbbi években jól láthatóan javult. A MAB-ot értékelő 2018-as ENQA jelentés így fogalmaz:

„A minisztériumi allokáció növekedésének köszönhetően a MAB fizikai erőforrásai infrastruktúra és létszám tekintetében jelentősen javultak. [...] Nyilvánvaló volt, hogy a tárca által nyújtott anyagi források növelése biztosította a MAB tevékenységének fenntarthatóságát, és lehetővé tette nemcsak további állandó munkatársak felvételét a MAB-ba, hanem az informatikai hardver és szoftver folyamatos támogatását is.”⁶²

A 2023-as ENQA értékeléshez készített MAB önértékelés is stabil költségvetési helyzetről számol be, noha – egy jelentős pályázat később visszatérítendő előzetes költségei miatt – a 2021-es évet a szervezet mintegy 22 millió forintos hiánnyal zárta.⁶³ E pályázat révén a MAB által vezetett konzorcium (tagjai az MRK, az Oktatási Hivatal és a Digitális Kormányzati Fejlesztés és Projektmenedzsment Kft.) „A felsőoktatási képzések ágazati modernizációja” című projektre 1,762 milliárd Ft-ot nyert el a 2023 végéig tartó időszakra.⁶⁴

2022-ben a MAB összbevétele 616,8 M, összkiadása 602,2 M Ft volt. A bevételek között a 330 milliós költségvetési támogatás mellett 157,7 M Ft származott EU forrásból, s a saját bevételek is növekedtek.⁶⁵ A személyi kiadások összege 2021-ben 251 M, 2022-ben ennek közel duplája, 498,8 M Ft volt. A saját bevételek utóbbi évekbeli növekedése döntően az egyes eljárási díjak rendszeres és számottevő emeléséből fakad.⁶⁶

⁶¹ <https://ofi.oh.gov.hu/tamop-414-minosegfejlesztes-felsooktatásban> (Hozzáférés: 2023. 03. 04.)

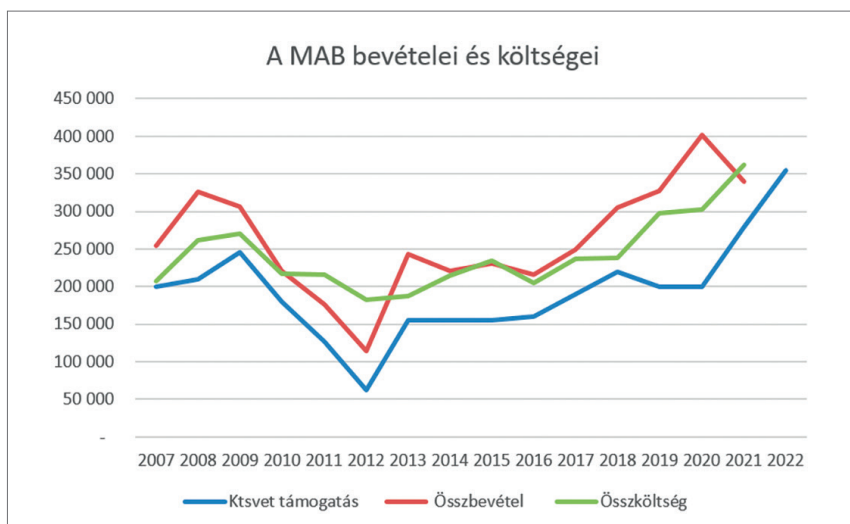
⁶² „Due to the increase in the Ministry allocation, the physical resources of the HAC, in terms of infrastructure and staffing, have considerably improved. [...] It was evident that the increase in allocation of financial resources by the Ministry [...] has ensured the sustainability of the activities of the HAC, and allowed, not only appointment of additional permanent staff to the HAC, but continued support for the IT hardware and software.” Report of the panel of the external review of the HAC, May 2018, 4. és 28. https://www.mab.hu/wp-content/uploads/HAC_REVIEW_REPORT_Final_7_30_2018.pdf (Hozzáférés: 2023. 03. 18.)

⁶³ MAB Self-Assessment Report, November 2022, 29-30. <https://www.mab.hu/wp-content/uploads/MAB-Self-assessment-report-2022.pdf> (Hozzáférés: 2023. 02. 14.)

⁶⁴ Lásd: <https://www.mab.hu/projektek/> (Hozzáférés: 2023. 03. 01.)

⁶⁵ A szaklétesítési eljárásokban az addig ingyenes szakvélemény elkészítéséért a MAB 2022. június 1-től 450 000 Ft eljárási díjat kér. „Szakmai és működési beszámoló 2022” Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 4. <https://www.mab.hu/mab/> (Hozzáférés: 2023. 04. 04.)

⁶⁶ Például az egyetemi tanári pályázatok véleményezésének eljárási díja a 2019-es 190 000 Ft-ról 2020-tól 250 000, 2021 szeptemberétől 350 000, 2023 áprilisától 500 000 Ft-ra emelkedett <https://www.mab.hu/wp-content/uploads/Egyetemi-tanári-eljárási-díj-2022-03-01-től.pdf>. Az intézményakkreditációs

A MAB éves bevételei és költségei 2007–2022 között a következők szerint alakultak (adatok ezer Ft-ban)⁶⁷

Nyilvánosság, átláthatóság

A MAB vezetése a kezdetektől jelentős hangsúlyt fektetett a szervezet működésének átláthatóságára, a nyilvánosság tájékoztatására. A legfontosabb, az intézmények, szakértők, érdeklődők által leginkább használt tájékoztatói eszköz, a honlap mellett ezt a célt szolgálják a rendszeres és alkalmi kiadványok.

A MAB határozatai és tájékoztató cikkei eleinte a *Magyar Felsőoktatás* című havi magazinban jelentek meg, majd 1996 második felétől került az olvasókhoz a MAB hivatalos lapja, az *Akkreditációs Értesítő*. Ez évente három vagy négy alkalommal jelent meg, nyomtatott majd digitális kiadásban is, s a határozatok mellett működési, személyi híreket is tartalmazott. Utolsó száma 2017 decemberében jelent meg. Az új tájékoztató kiadvány 2020 novemberétől a *Magyar Akkreditációs Szemle*, igényes, színes kivitelben, immár csak digitális formában, a MAB honlapon elérhetően. A lap határozatokat nem közöl (ezek a honlap egy másik menüpontjában továbbra is elérhetők), az általános tájékoztatásra fókuszál, cikkek, interjúk, eljárásokat is bemutató ábrák és diagramok segítségével. 2022 augusztusában jelent meg a lap negyedik száma.

eljárási díj maximuma a 2018/19-es 5 M Ft-ról 2023 márciusától 8,9 M Ft-ra emelkedett. <https://www.mab.hu/wp-content/uploads/Intezmenyakkreditacios-szolgalatasi-dijak-2023.-03.-01-tol.pdf> (Hozzáférés: 2023. 04. 02.). Mindezzel párhuzamosan a MAB költségei is növekedtek.

⁶⁷ Forrás: MAB közhasznúsági jelentések (<https://www.mab.hu/mab/>)

A másik rendszeres kiadvány a MAB *évkönyve* volt, szintén 1996–2017 között jelent meg, nyomtatott és digitális formában, mindig az előző évi munkát bemutatva. Az elnöki és (2003-tól) főtitkári beszámolók mellett itt is megjelentek a működési és eljárási információk, s a tematikusan csoportosított határozatok.

Az éves elnöki beszámolók 1999-től angol nyelven is elérhetők (voltak) a honlapon. (Az új honlapon a 2014-es beszámólótól.)

Az alkalmi kiadványok sorában a MAB-tagokat, a *Nemzetközi és Magyar Tanácsadó, Felülvizsgálati és Felügyelő Bizottságokat*, valamint a titkárság munkatársait bemutató fényképeskönyveket említhetjük, továbbá a 20 éves jubileumra készült kiadványt, mindegyiküket nyomtatott és digitális formában is megjelentetve. 2015-ben 20 oldalas, színes, fényképes angol nyelvű ismertető kiadványt jelentetett meg a MAB.

Említést érdemel még a 2001-ben a MAB által szervezett Bologna-nap és Információs nap előadásait tartalmazó kiadvány (*A Bolognai Nyilatkozat és a magyar felsőoktatás*, 2002), valamint *A MAB 2004. évi kutatás-fejlesztési projektjének tanulmányai*. A párhuzamos programakkreditációs vizsgálatok jelentései 2004–2016 között 12 kötetben jelentek meg. A MAB a nemzetközi külső értékeléseinek angol nyelvű dokumentumait is kötetbe szerkesztve rendre megjelentette (2000, 2008, 2013). Mindegyik kiadvány nyomtatott és digitális formában is megjelent. A 2018-as és 2023-as értékelés dokumentumai a MAB (és az ENQA) honlapon érhetőek el.⁶⁸

Fontos nyilvános dokumentum a 2020 decemberében a PwC cég által a MAB 2017–19 közötti működéséről készített elemzés, mely a MAB tevékenységei közül az intézményakkreditációs, valamint a szaklétesítési és szakindítási eljárásokat, s ezek érintetti fogadtatását (*stakeholder perception*) vizsgálta.⁶⁹ Az alapos elemzés egyik fontos javaslata a MAB szakértők nagyobb mérvű függetlenségének biztosítása. S noha a jelentés az ESG 3.4 pontjának megfelelő „*thematic report*”-ként van nevesítve, ez félreértés, ugyanis a 3.4 sztenderd nem az ügynökség eljárásairól és azok percepciójáról vár el elemzéseket, hanem az ügynökség által végzett értékelések eredményeinek, az eljárásokban született megállapítások általános tanulságainak közzétételét szorgalmazza. (S persze nem külső cég megbízásával, hanem az ügynökség saját maga által készítve.) Azaz nem eljárási tanulságokat, hanem az eljárásokban született *tartalmi eredményeket (findings)* kér egyes témák (értékelési fókuszok) szerint bemutatni, elemezni.⁷⁰

⁶⁸ A MAB kiadványok elérhetősége: <http://old.mab.hu/web/index.php?lang=hu> (a *Publikációk* menüpontban) és <https://www.mab.hu/kozlemenyek/> (Hozzáférés: 2023. 02. 28.)

⁶⁹ *Thematic analysis of operations between 2017 and 2019 for the Hungarian Accreditation Committee (HAC)* (Budapest: PwC, 2020) https://www.mab.hu/wp-content/uploads/HAC-thematic-review_final-deliverable_honlap.pdf (Hozzáférés: 2023. 03. 01.)

⁷⁰ A PwC jelentés így ír: „*In accordance with the ESG standard 3.4 the purpose of this report is to – prepare a mid-term analysis for the leadership of HAC on the key accreditation activities and provide objective and thorough analysis of stakeholder perception of HAC activities (...)*” Uo. 4. Míg az ESG 3.4 ezt mondja: „*Agencies should regularly publish reports that describe and analyse the general findings of their external quality assurance activities.*” https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf 27. (Kiemelés SZRT, [Hozzáférés: 2023. 03. 01.]

E sztenderdnek tehát a *Jelentések a magyar felsőoktatás minőségéről* könyvsorozatban 2004–2016 között megjelent párhuzamos programakkreditációs értékelések összegző tanulmányai feleltek meg (az ENQA 2018-as jelentése által is ilyenként elfogadva), továbbá korábban a doktori iskolákról készült átfogó tanulmány volt ilyen,⁷¹ valamint a 2013 januárjában a felsőoktatási szakképzési szakindítások véleményezésének általános tapasztalatairól a MAB honlapon is közzétett dokumentum. Ezekhez hasonló, s így az ESG 3.4 sztenderdnek valóban megfelelő, 2016 utáni MAB elemzéseknek nem találtam nyilvános nyomát.

A nyilvánosság tájékoztatását szolgálta a MAB által vezetett és a honlapról, majd a TIR-ben digitálisan elérhető *Országos Doktori és Habilitációs Nyilvántartás* (1993–2007).⁷²

A további nyilvánossági elemek közül kiemelhetők az alábbiak:

- 2005 végén „a MAB történetében eddig egyedülálló lépés megtételéről döntött az elnök: az összes addig véleményezett alapszak indítási kérelem véleményezésének eredményét, a részletes indoklások elérhetőségének biztosítása mellett, egy táblázatba rendezve közzétettük honlapunkon. (A táblázatot természetesen minden plénumülés után frissítjük.) Ehhez a listához kapcsolódóan a Felvételi tájékoztatóban megjelent szakokkal való összevetés alapján elkészítettük és ugyancsak közzétettük a miniszter által a MAB nem támogató véleménye ellenében engedélyezett szakok listáját is.”⁷³ Erre a lépésre azért is szükség volt, mert egyre több ilyen miniszteri döntés született, melyhez a törvény által előírt tartalmi indoklás sem társult. S mivel ezután sem sikerült elérni, hogy a *Felvételi tájékoztató*ban szerepeljen ezeknél a képzéseknél a MAB nem támogatás ténye, hasonló listát tett közzé a MAB a honlapján 2016 januárjában.⁷⁴ Ezt követően pedig 2019 elején a 2017-ben és 2018-ban nem támogatót, de meghirdetett képzésekről.⁷⁵
- A MAB tájékoztató jelentéseket készített az 1992–2000, majd a 2001–2010 közötti tevékenységéről az Országgyűlés Oktatási-, illetve Oktatási, Tudományos és Kutatási Bizottsága számára. A tájékoztatók teljes szövege az *Akkreditációs Értesítő* különszámaként jelent meg 2000-ben, illetve 2011 májusában.⁷⁶
- 2009 szeptemberében a MAB fórumot rendezett a szakértői munkában résztvevők számára, 220 résztvevővel. A fórum tárgya a szakértők tájékoztatása, a nemzetközi

⁷¹ RÓNA-TAS András, *A magyar doktori iskolák helyzete és jövője* (Budapest: Magyar Akkreditációs Bizottság 2003)

⁷² Doktori: <http://tir.mab.hu/index.php?pid=851&fid=851>, habilitációs: <http://tir.mab.hu/index.php?pid=853> (Hozzáférés: 2023. 03. 01.)

⁷³ FÉSŰS László, „A Magyar Akkreditációs Bizottság munkája 2005-ben”, 14.

⁷⁴ E lista közzététele után egy felsőoktatási intézmény a Gazdasági Versenyhivatalnál bepanaszolta a MAB-ot. A Versenyhivatal írásos tájékoztatás és személyes meghallgatásom után az eljárást elmarasztalás nélkül lezárta.

⁷⁵ Utóbbi listán az összes 2018–19-es nem támogatót mellett 23 nem támogatót, de elindított képzés szerepel: http://old.mab.hu/web/images/doc/hirek/2017-2018_NT_szakinditasszakletesites_20190515.pdf (Hozzáférés: 2023. 03. 01.)

⁷⁶ Lásd http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Ertesito2000_kulon.pdf és <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Ertesito2011-kulon.pdf> (Hozzáférés: 2023. 03. 01.).

kontextus és a hazai fejlemények, valamint a MAB eljárások és követelmények mellett a szakértői munka tapasztalatainak megbeszélése volt.

- 2008-tól 2016 őszéig működött a tisztaMABlap@mab.hu e-mail-cím, melyen a MAB elnökét lehetett megkeresni (bizalmasan, kizárólag Ő érte el ezt a fiókot) a MAB véleményezések tárgyilagosságával kapcsolatos személyes észrevételekkel.
- Fontos elvi állásfoglalásokat fogadott el és tett közzé a MAB, például a Bologna-szakrendszer felülvizsgálatára vonatkozóan (32 oldalas dokumentum, 2009), vagy a magyar felsőoktatás minőségügye tárgyában (2012).⁷⁷
- Fentiekhez kapcsolódva sajtónyilatkozatokat is közzétett a MAB a saját, illetve 2011 őszétől az Országos Sajtószolgálat honlapján.⁷⁸
- A MAB elnökei és néhány titkársági munkatársa számos hazai és nemzetközi előadást tartottak, cikkeket, tanulmányokat közöltek hazai és nemzetközi lapokban és (lektorált) folyóiratokban a MAB működésének egyes kérdéseiről.⁷⁹

A széleskörű tájékoztatás, az eljárások, véleményezési szempontok és akkreditációs követelmények nyilvánossága mellett a felsőoktatásban dolgozó oktatók és a hallgatók jelentős részének nem volt közelebbi kapcsolata a MAB-bal, az akkreditációval. S akiknek egyes képzések vagy intézményük akkreditációs eljárása kapcsán volt, azok részéről szinte a kezdetektől merültek fel kritikus észrevételek, főleg a MAB döntéshozatal átláthatóságára, azon belül is a véleményezési szakértők anonimitására vonatkozóan. Ezt a kérdést számos alkalommal vitatta meg a testület, a MAB tanácsadó bizottságai, s a külső értékeléseket végző nemzetközi panelek is. A 2018-as ENQA értékelés nyomán végül a szakértők anonimitását a MAB 2020-tól részlegesen, az érintett felsőoktatási intézmény számára feloldotta.⁸⁰ (Az egyetemi tanári pályázatokról készült egyéni szakértői vélemények továbbra is anonimak.)

⁷⁷ „MAB vélemény a Bologna-szakrendszer felülvizsgálatához”, in: *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2009. évi működéséről* (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2010), 52–84. http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Evkonyv2009_jav.pdf, valamint „A MAB a felsőoktatás minőségügyének jövőjéről” (2012. január 27.), <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Ertesito2012-1.pdf> (Hozzáférés: 2023. 03. 05.)

⁷⁸ Az első OS közzététele: http://os.mti.hu/hirek/70878/ossztuz_allat_a_mab_a_mab_fuggetlensegi_nyilatkozata_s_a_legutobbi; http://os.mti.hu/hirek/139023/a_magyar_felsooktatasi_akkreditacios_bizottsag_kozlomenye (Hozzáférések: 2023. 02. 01.)

⁷⁹ Egy példa: „*öt év alatt mintegy 70 magyar és 20 nemzetközi fórumon tartottam prezentációt a MAB-ról, az akkreditációról, a minőségügyről.*” BAZSA György, „Fél évtized a független MAB élén – 20 éves a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság”, in: *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2011. évi működéséről* (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2012) 25.; és 20 éves, 30.; és ÜÖ, *Metszetek felsőoktatásunk közelmúltjából* (Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó 2014), 101.; 20 éves a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 30.

⁸⁰ MAB Self-Assessment Report, November 2022: „*The names of the evaluators are no longer anonymous – as recommended by the 2018 panel –, and the evaluations prepared by them are available on request.*” 40. <https://www.mab.hu/wp-content/uploads/MAB-Self-assessment-report-2022.pdf> (Hozzáférés: 2023. 03. 01.)

A MAB működésének átláthatósága e javulás mellett az utóbbi években néhány más vonatkozásban romlott.

- A 2022-ben megújított titkársági információs rendszernek (TIR 2.0 adatbázis⁸¹) nincs nyilvános része, csak jelszóval érhető el.⁸² Nem nyilvános az aktuális szakértői névjegyzék. A korábbi MAB elnökök, testületi és szakbizottsági tagok, titkársági munkatársak listái csak az archív TIR-ből (<http://tir.mab.hu/>) kérdezhetők le, melyre semmilyen információ nem utal az új honlapon.
- A TIR előző verzióiban, illetve a korábbi honlapon az összes MAB határozat nyilvános volt (a nem támogatott egyetemi tanári pályázók neveinek kivételével). A MAB határozatok most a honlap *Határozatok* menüpontjából érhetőek el, de nem szerepelnek itt elvi állásfoglalások, belső működési és személyi határozatok (és a támogatott egyetemi tanári pályázók nevei sem).
- A plénumülések napirendjei még mindig nyilvánosak, ám 2017 és 2022 között jóval kevesebb információt tartalmaztak, mint 2017 előtt.⁸³
- A korábbi honlap (<http://old.mab.hu>) 2023. március 4-én még elérhető volt, s azon a fent említett listák és határozatok, továbbá MAB kiadványok, publikációk, egyéb információk is könnyen hozzáférhetőek voltak. Március 9-én ez a honlap nyilvánosan már nem volt elérhető, a kereső hozzáférési jogosultság hiányát írta ki: „*Forbidden. You don't have permission to access /web/index.php on this server.*” Már (2023. március 30.) csak e honlap dokumentum könyvtárszerkezete látható (<http://old.mab.hu/web/doc/>), onnan alkönyvtárak, egyes dokumentumok megnyithatók, ám ez jóval nehezebb, csak a korábbi honlapot jól ismerők számára kezelhető, a szélesebb nyilvánosság számára kevésbé. Nem is könnyű idetalálni, mert az új MAB honlapon semmi, még egy link sem utal a korábbira, s az ott nyilvánosan elérhető (volt) dokumentumokra. A 2020-tól működő új honlappal mintha elvágta volna magát a MAB saját történetétől. Ami 2017 előtt volt, az a mai vezetés számára, úgy látszik, lényegtelen, még a 20 éves jubileumi kiadvány sem ütötte meg az említésre érdemesség küszöbszintjét.⁸⁴ Mintha a MAB 2017 előtt nem is létezett volna.

⁸¹ Az előző TIR adatbázis utolsó verziószáma 3.07.3, nem érthető, miért lett az új 2.0.

⁸² <https://tir2.mab.hu/web/login> (Hozzáférés: 2023. 03. 01.)

⁸³ Összevetésként lásd 2016. 07. 08.: <http://old.mab.hu/web/images/doc/hirek/160708npr.pdf> és 2022. 11. 18.: https://www.mab.hu/wp-content/uploads/2022/11/18_MAB-Testület_napirend.pdf (Hozzáférés: 2023. 03. 17.) A 2022. december 16-i (online) testületi üléstől kezdve a nyilvános napirend már részletesebb.

⁸⁴ Az új honlap *Közlemények* menüpontjában 2017 előtről mindössze egy sajtóközlemény és ugyan-csak egy ekkori előadás szerepel: <https://www.mab.hu/kozlemenyek/>. Más menüpontokban elérhető néhány további 2017 előtti dokumentum is (Hozzáférés: 2023. 03. 02.)

Nemzetközi kapcsolatok

A MAB nemzetközi kapcsolatai a kezdetektől mindmáig nagyon erősek. Az OAB tevékenységének elején, 1993-ban kérte fel a Nemzetközi Tanácsadó Bizottság (NTT) tagjait, első ülésüket 1994 februárjában tartották. Az NTT azóta is évente ülésezik, és javaslatával segíti a MAB működését.

A MAB egyes működési dokumentumait rendre angol nyelven is elkészítette. Az intézményakkreditációs kézikönyv első változatát (ami, mint említettem, a londoni székhelyű Ágnes Kaposi iránymutatásával készült) az NTT előtt 1995-ben külföldi szakemberek is véleményezték.⁸⁵ S elkészültek angolul más fontos dokumentumok is, mint például az Etikai Kódex, stratégiai tervek, éves elnöki beszámolók.

A különböző nemzetközi felsőoktatási minőségbiztosítási konferenciáknak, fórumoknak és szemináriumoknak is rendszeres résztvevői a MAB képviselői, előadóként és plenáris ülés vagy szekció vezetőként. Több ízben a MAB Magyarországra hozott jelentős nemzetközi eseményeket (*Conference of Accreditation Agencies in Central and East Europe* 1996. november; a világszervezet, az INQAAHE⁸⁶ első Fóruma, valamint a *Board* és az NTT együttes ülése 2000. május; a Közép és Kelet-Európai Minőségbiztosító Szervezetek ülése 2000. november, ez volt a mai CEENQA⁸⁷ első ülése; az ENQA éves konferenciája és közgyűlése 2003. szeptember; *ENQA Member's Forum* 2016. április.)

A MAB teljes jogú tag (vagy volt) a következő nemzetközi szervezetekben: INQAAHE (1998–2017), CEENQA 2000-től, ENQA 2002-től, V4 *Quality Assurance Forum* 2021-től. 2019-ben a MAB a 2018-as ENQA értékelése alapján jelentkezve felkerült az ESG szerint működő megbízható ügynökségek EQAR (*European Quality Assurance Register for Higher Education*)⁸⁸ listájára.

Ezekben a szervezetekben a MAB egyes képviselői vezető szerepeket töltöttek be:

- Róna-Tas András (MAB elnök, tiszteletbeli elnök, FvB elnök): INQAAHE *Board* tag 1999–2001; ENQA *Steering Committee* tag 2001–2003; CRE majd EUA IEP (intézményértékelési program)⁸⁹ *Steering Committee* tag 1999–2005; CEENQA (CEEN) elnök, majd *Steering Committee* tag 2000–2006.
- Rozsnyai Krisztina (titkárságvezető, majd nemzetközi szakreferens): CEENQA (CEEN) főtitkár 2000–2017; EUA IEP *Steering Committee* tag 2007–2011; FIBAA (német ügynökség) intézményakkreditációs bizottságának tagja 2008–2013; AQA (osztrák ügynökség) *Certification and Accreditation Commission* tagja 2008–2012, majd AQA *Board* tag 2012–2022; ENQA *Board* tag 2015–2021.

⁸⁵ RÓNA-TAS András, „A Magyar Országos Akkreditációs Bizottság 1995. évi munkája” in: *Tájékoztató az Országos Akkreditációs Bizottság működéséről* (Budapest: Országos Akkreditációs Bizottság, 1996) 19.

⁸⁶ A szervezet honlapja: <https://inqaahe.org/> (Hozzáférés: 2023. 03. 03.)

⁸⁷ A szervezet honlapja: <https://www.ceenqa.org/> (Hozzáférés: 2023. 03. 03.)

⁸⁸ A szervezet honlapja: <https://www.eqar.eu/> (Hozzáférés: 2023. 03. 03.)

⁸⁹ <https://www.iep-qaq.org/> (Hozzáférés: 2023. 03. 03.)

- Szántó Tibor (főtitkár): INQAAHE *Board* tag 2004–2007; ENQA *Board* tag 2004–2010; ENQA alelnök 2007–2010; EQAR *Register Committee* tag 2014–2015.
- Jelentős újabb fejlemény, hogy Lakatos Péter Levente nemzetközi igazgatót az ENQA 2023. április 20-i közgyűlése a *Board* tagjává választotta.

A MAB korábbi elnökei, tagjai és külső szakértői, valamint titkársági munkatársai rendszeresen részt vettek nemzetközi intézményi, képzési program- és ügynökség értékelésekben, látogató bizottsági elnökként vagy tagként.

A MAB képviselői 1993-tól kezdve rendszeres közreműködői különböző projekteknek,⁹⁰ így a részvétel mellett formálták is a nemzetközi folyamatokat, esetenként fontos dokumentumokat kidolgozó munkacsoportok tagjaiként. Róna-Tas András például meghatározó szereplője volt a CEEN (CEENQA) alapításának, valamint az ENQA hálózatból szövetséggé (*Association*) átalakulásának. Magam közreműködtem az INQAAHE *Guidelines of Good Practice 2006*,⁹¹ valamint az európai sztenderdek, az *ESG 2005* kidolgozásában, s utóbbi 2015-ös változatához vezető felülvizsgálatban is. Külföldi társügynökségek munkájának, eljárásainak fejlesztését segítettük helyszíni részvétellel, szakértői tanácsadással (Albánia, Dél-Afrika, Horvátország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán).

Mindezek fényében érdekes a mostani elnök vonatkozó helyzetértékelése: „2020 előtt viszonylag passzív szereplői voltunk a minőségbiztosítás európai szervezeteinek (ENQA, CEENQA), nem voltak mérvadó nemzetközi projektjeink.”⁹² (Meglehet, csak a 2016 utáni időszakra gondolt? Az interjú címéből nem ez következne.)

A MAB külföldi szervezetekkel is kapcsolatokat ápol, nemcsak európai, de távoli országok képviselőit is fogadta tapasztalatcserére (Ausztrália, Ecuador, Kína, Malajzia, Thaiföld, Törökország, USA).

2020 márciusától a MAB intézményakkreditációs jelentései elérhetők az EQAR által működtetett DEQAR adatbázisban.⁹³

2020 novemberétől a MAB nemzetközi webináriumokat tart felsőoktatási minőségbiztosítási témákban. Az eddigi témák az inkluzív felsőoktatás, DEQAR adatbázis, WFME akkreditáció (lásd alább), s a MICROBOL projekt, a mikrotanúsítványok

⁹⁰ *Methodological Report, Transnational European Evaluation Project II (TEEP II)*, (Helsinki: ENQA, 2006); D. BLACKSTOK, L. HARVEY, T. SZANTO et al., *Internal Quality Assurance – Facing Common Challenges* (Helsinki: ENQA, 2010); *Mapping the Implementation and Application of the ESG (MAP-ESG Project)*, (Brussels: ENQA, 2011).

⁹¹ Jane Avnet MORSE, „The INQAAHE Guidelines of Good Practice for External Quality Assurance Agencies: Assessment and next steps”, *Quality in Higher Education* 12, 3. sz. (2006): 243–252. <https://doi.org/10.1080/13538320601051051> Lásd még: <https://inqaah.org/guidelines-good-practice> (Hozzáférés: 2023. 03. 01.)

⁹² „Múlt – jelen – jövő” (interjú, készítője nincs feltüntetve), *Magyar Akkreditációs Szemle*, 4. szám, 2022. augusztus, 11. <https://www.mab.hu/kozlemenyek/> (Hozzáférés: 2023. 04. 01.)

⁹³ <https://www.eqar.eu/qa-results/search/by-institution/> (Hozzáférés: 2023. 03. 01.)

közös európai keretrendszere voltak. (Ezekről bővebb információ a MAB honlap *Hírek* menüpontjában olvasható.)

A MAB a környező országok minőségbiztosítási ügynökségeivel való kapcsolatok erősítése érdekében 2021 decemberében együttműködési megállapodást kötött a román ARACIS ügynökséggel, 2022 augusztusában pedig a MAB elnök és munkatársai Zágrábban a horvát akkreditációs ügynökség, az ASHE (*Agency for Science and Higher Education*) munkatársaival folytattak eszmecserét. (A MAB 2023-ban esedékes ENQA értékelésének elnöke *Sandra Bezjak*, az ASHE igazgatója.)

A hazai orvosképzések minőségének nemzetközi elismerése nemcsak az érintett egyetemek és a MAB, de a magyar felsőoktatás, az egész ország szempontjából is nagy jelentőséggel bír. Ezen elismerés megszerzését és fenntartását a MAB immár több mint két évtizede szolgálja. Az amerikai szövetségi *National Committee on Foreign Medical Accreditation* (NCFMEA) külföldi országok orvosképzéseinek akkreditációs gyakorlatát vizsgálja, s ha az amerikai sztenderdekkel való megfelelést állapítja meg, azzal megnyitja az utat amerikai állampolgárok számára e képzésekben Amerikában is elismert oklevelek szerzésére, szövetségi ösztöndíjak felhasználásának lehetőségével is. Az NCFMEA elismerés az európai országokból érkező hallgatók számára is biztos garancia az adott országbeli képzés minőségét illetően. A MAB akkreditációs gyakorlatát az NCFMEA 1997 óta ismeri el.⁹⁴ Az eddigi vizsgálatok jelentős eleme, hogy 2011-től kezdődően a MAB immár több mint 30, távoli országban lévő (Dél-Korea, Izrael, Japán) klinikai gyakorlóhelyet is helyszíni látogatással értékelt és akkreditált.⁹⁵ A legutóbbi, 2020-as NCFMEA megfeleléségi határozat 2024 őszéig érvényes.

2022 tavaszán újabb jelentős lépés történt e tekintetben, a MAB teljesítette a *World Federation for Medical Education* (WFME) akkreditációs elismerési kritériumait, s így 2032. március 31-ig e szervezet által is elismert státuszt szerzett.⁹⁶ Az eljárásról és az arra való felkészülésről a MAB nemzetközi webináriumot tartott, cseh, horvát, lengyel és román ügynökségi és egyetemi résztvevőkkel.

2022 októberében a MAB az alapítók között csatlakozott az ír és ausztrál kezdeményezésre létrejött GAIN (*Global Academic Integrity Network*) konzorciumhoz, melynek célja a hallgatókra irányuló kereskedelmi jellegű akadémiai csalások elleni küzdelem, a hallgatók, az oktatási minőség, s a nemzeti felsőoktatási rendszerek integritásának védelme érdekében.⁹⁷

A MAB 2019–2024-es Stratégiája külföldi szakértők nagyobb mérvű bevonását is célozza:

„A nemzetközi bírálók bevonásával végzett minőségértékelés bevezetése sorrendben az egyetemi tanári pályázatok értékelése, a DI-k akkreditációja, majd a szak-

⁹⁴ <https://sites.ed.gov/ncfmea/comparability-decisions/> (Hozzáférés: 2023. 03. 04.)

⁹⁵ Lásd: <https://www.mab.hu/hatarozatok/>, Külföldi klinikai gyakorlóhelyek (Hozzáférés: 2023. 03. 04.)

⁹⁶ Lásd: <https://wfme.org/recognition/accrediting-agencies-status/>, és <https://www.mab.hu/a-mab-elismert-statuszt-szerzett-az-orvoskepzesi-vilagszovetsegtol-world-federation-for-medical-education/> (Hozzáférés: 2023. 03. 04.)

⁹⁷ <https://globalacademicintegrity.network/> (Hozzáférés: 2023. 03. 04.)

akkreditáció. A szükséges erőforrások megteremtése és az angol, mint munkanyelv bevezetése felmérést, elemzést, beleértve a kockázatelemzést is, igényel.”⁹⁸

Külső értékelések

A MAB első nemzetközi külső értékelése 1999/2000-ben volt, az ilyen értékelések sorában a világon (!) az elsők között.⁹⁹ A mai *European University Association* (EUA), akkori nevén az *Association of European Universities – CRE* koordinálásában felkért látogató bizottság tagjai neves külföldi ügynökségi és egyetemi szakemberek voltak. Jelentésük korrekt, ám erősen kritikus volt. Főleg a MAB kvázi engedélyező (*licensing*) szerepét kifogásolták. Ennek hátterében az akkori európai helyzet állt: míg Kelet-Európában (és az USA-ban) a felsőoktatás külső minőségbiztosítását tekintve általános volt az igen/nem döntéssel járó akkreditáció, Nyugat-Európában az audit jellegű, tanácsadó, de akkreditációs döntést nem hozó értékeléseket végeztek. A nyugat-európai egyetemeken tartottak az erősebb megközelítéstől, nem jött volna igazán jól nekik egy nagyon sikeres akkreditációs ügynökségi értékelés. Az idő aztán néhány éven belül megoldotta a kérdést a két irányzat egymásba fonódásával. A MAB számára pedig igen hasznosak voltak a jelentés javaslatai.¹⁰⁰

A következő külső értékelésre 2008-ban került sor, ez az ENQA tagügynökségek számára addigra már kötelező, a tagság fenntartásának feltétele volt. Az előző, egyedi és tanácsadó jellegű MAB értékeléshez képest újdonság volt, hogy az ENQA az értékelések kritériumrendszeréül az európai sztenderdet (ESG) alkalmazta, s az adott ügynökség meg(nem)felelése alapján a tagsági viszonyra vonatkozó igen/nem (tulajdonképpen akkreditációs) döntést hozott. A sikeres 2008-as vizsgálat eredményeként az ENQA a MAB teljes jogú tagságát öt évre megújította.¹⁰¹

A soron következő, 2013-as értékelés azonban már nem volt ilyen sikeres. A 2011-es Nftv. szerint változott MAB tagsági összetétel, a testület felének miniszter általi delegálása és a MAB elnökének titkos szavazásos belső választás helyetti külső kijelölése, továbbá a tagok indoklás nélküli felmenthetősége komoly függetlenségi aggályokat jelentett. Mindez párosult a MAB finanszírozásának problémáival, így az ENQA a MAB teljes jogú tagságát felfüggesztette (a MAB a „*full member under review*” státuszba került), s két év múlva esedékes monitor eljárást írt elő.

⁹⁸ *A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) Stratégiája 2019–2024*, 11.

⁹⁹ Tibor R. SZANTO, „Evaluations of the Third Kind: External evaluations of external quality assurance agencies” *Quality in Higher Education* 11, 3. sz. (2005): 183–193.

¹⁰⁰ Az értékelés dokumentumait lásd: Tibor R. SZÁNTÓ ed., *The External Evaluation of the Hungarian Accreditation Committee* (Budapest: Hungarian Accreditation Committee, 2000) <http://old.mab.hu/web/doc/mabmin/extevalhac2000.pdf> (Hozzáférés: 2023. 02. 02.)

¹⁰¹ A 2008-as értékelés dokumentumai: <http://old.mab.hu/web/doc/mabmin/extevalhac2008.pdf> (Hozzáférés: 2023. 02. 03.)

A MAB létszámának 2014-es kétfős törvényi bővítésével a függetlenségi viszonyok érdemben ugyan nem változtak, továbbá a miniszter és az Oktatási Hivatal „ellendöntési” hatásköre, s a finanszírozás sem, de a 2015-ös felülvizsgálat látogató bizottsága megértette (ebben döntő szerepe volt Balázs Ervin akkori MAB elnöknek), hogy jelentésüktől a MAB léte-nemléte függ, s így végül a fennálló helyzetet – talán a MAB megszüntetésénél kisebb rossznak tekintve? – elfogadó jelentést írt, melynek alapján az ENQA Board és Közgyűlés jóváhagyta a MAB teljes jogú tagságba visszavételét.¹⁰²

A 2018-as ENQA értékelés mindent rendben talált, s „lényegi” (*substantial*) ESG megfelelést állapított meg, a függetlenség tekintetében a 2015-ös monitor jelentésre, az akkori állapot fennmaradására is hivatkozva. Csak egy ESG sztenderd (2.4. *Peer-review experts*) esetében állapított meg a jelentés részleges megfelelést, a külső szakértők anonimitása, a külföldi szakértők hiánya és a szakértők felkészítésének elégtelensége miatt (ezek a MAB működésének a kezdetektől meglévő gyenge pontjai). A jelentés alapján az ENQA Board öt ESG sztenderdhez kapcsolódóan fogalmazott meg fontosabb javaslatokat, s két év múlva esedékes követő jelentést kért a MAB-tól. A MAB honlapján a döntés kapcsán megjelent hír külön is kiemelte a függetlenségi sztenderdek való megfelelést: „A MAB a teljeskörű ESG 2015 megfeleléssel, beleértve a korábban részleges megfelelésként értékelt függetlenséget is, teljesíti az ENQA tagsági feltételeit.”¹⁰³

A MAB által készített 2020-as követő jelentés¹⁰⁴ a 2.4. sztenderd vonatkozásában arról számolt be, hogy a szakértők anonimitását a MAB megszüntette,¹⁰⁵ külföldi szakértők nagyobb mértékű bevonása nem reális, s a (látogató bizottsági) szakértők felkészítésére nagyobb gondot fordítanak. A jelentést az ENQA Board észrevétel nélkül nyugtázta.

A MAB a 2018-as ENQA jelentés alapján 2019-ben felkerült az EQAR (*European Quality Assurance Register for Higher Education*) listájára. Az EQAR *Register Committee* (RC) döntése előtt az ENQA értékelő bizottság (*Review Panel*) magyar tagjával kapcsolatban függetlenségi kérdést is felvetett (erre az ENQA igazgatója válaszolt), a Panel elnökétől pedig a miniszter által delegált MAB tagok és elnök, valamint a Felülvizsgálati Bizottság tagjainak kiválasztási kritériumaira kérdezett rá: vizsgálta-e ezeket a Panel? A Panel elnöke az Nftv-ben szereplő általános delegálási egyeztetési előírással és a szakmai megfelelés elvárásával válaszolt a kérdésre. Az RC a döntést elhalasztotta, válaszul a

¹⁰² A 2013., továbbá a 2015. és 2018. évi értékelések dokumentumai a MAB honlapon elérhetők: <https://www.mab.hu/mabl/>, a *Külső minőségbiztosítás* menüpontban (Hozzáférés: 2023. 03. 19.)

¹⁰³ <http://old.mab.hu/web/index.php?lang=hu> (Hozzáférés: 2023. 02. 03.)

¹⁰⁴ https://www.mab.hu/wp-content/uploads/HAC_Followup-report-2020-2.pdf (hozzáférés: 2023. 02. 03.).

¹⁰⁵ Az ENQA értékelésekben nem vizsgált egyetemi tanári véleményezési eljárásban továbbra is anonim marad az írásos véleményt készítő szakértő. A MAB SzMSz 16.§ (1) szerint: „A döntés-előkészítő folyamathoz tartoznak azok a külső bírálók, akik nem tagi, hanem megbízási jogviszony keretében látják el feladatukat és az adott ügytípus bírálati szempontrendszer alapján, nevük feltüntetésével, írásban adnak szakértői véleményt, kivéve az egyetemi tanári pályázatok esetében, ahol a bíráló anonim marad harmadik személyek számára.” A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság Szervezeti és Működési Szabályzata, 2019. október 15. <https://www.mab.hu/wp-content/uploads/2019/12/MAB-Szervezeti-es-Mukodesi-Szabalyzat.pdf> (Hozzáférés: 2023. 03. 28.)

MAB hét oldalas tisztázó levelet küldött. Mindezek után az RC a MAB ESG megfelelését végül elfogadta, azonban a 2.4. (szakértők) sztenderd mellett további sztenderdek esetében is részleges megfelelést állapított meg: 2.7 panasz és fellebbezés, 3.3 függetlenség, 3.4 tematikus elemzések (az EQAR nem alkalmaz „lényegi” megfelelés kategóriát).¹⁰⁶

A 2023-ban esedékes értékeléshez készített önértékelés a MAB honlapján elérhető,¹⁰⁷ az eljárás vége, az ENQA, továbbá a vonatkozó EQAR döntés 2024 tavaszára várható.

A MAB első külső értékelésének (1999/2000) projektfelelőse voltam, én gondoztam s döntően én fogalmaztam az önértékelést. A következő értékelési eljárásokban (2008, 2013) és a 2015-ös felülvizsgálatban titkársági vezetőként vettem részt a teljes folyamatban. 2004–2017 között magam is voltam továbbá minőségbiztosítási ügynökséget értékelő nemzetközi panel tagja (jelentésíró titkára) és elnöke is, s a jelentéseket tárgyaló-elfogadó ENQA Board és EQAR RC tagja is. Mindezek révén tapasztalatból tudom, mik a lehetőségei és korlátjai egy nemzetközi külső értékelésnek. Amikor panel elnök voltam, az értékelendő ügynökség nem sokkal korábban leváltott vezetőjét is megkérdeztem, hivatalosan, a látogatás keretében, kíváncsi voltam a váltás okaira. Az illető – jó szakember, ismertem korábról – általános, kitérő válaszokat adott, nem tudtunk meg semmi érdemlegeset a váltás okáról.

Amikor az ENQA vagy más szervezet által felkért értékelő személy nem ismeri az adott ügynökség országának nyelvét, nem ismeri az ország jogi-politikai¹⁰⁸ és intézményi kultúráját, hogyan is tudna pontos ítéletet alkotni a függetlenség kérdésében? Érti-e vajon, miért probléma az egyik országban, ha a miniszter választja ki az ügynökségi tagok felét, köztük az elnököt, s miért kevésbé az, ha esetleg egy másik, mondjuk a saját országában történne így a kiválasztás, ahol más a politikai kultúra? Tudja-e megfelelően ellenőrizni mindazt, amit az értékelendő ügynökség képviselői s a döntően általuk kiválasztott felsőoktatási szakértők és érintettek mondanak neki? Megkérdez-e másokat, nem a szokásos protokoll szerint, akiket nem az ügynökség választott ki a beszélgetésre? Beleássa-e magát az ügynökség legalább közelmúltbeli történetébe, megpróbálja-e az önértékelésen túl szélesebb háttér előtt mérlegelni azt a sok szépet és jót, amit a látogatáskor a vele szemben ülők, a pozitív értékelésben erősen érdekelve és saját maguk által adatolva állítanak?¹⁰⁹ Hiszen többnyire kollégák, ismerjük egymást konferenciákról, személyes látogatásról, miért kéne bármelyik állításukban is kételkedni?

¹⁰⁶ Az EQAR eljárás dokumentumai: <https://www.eqar.eu/register/agencies/agency/?id=58> (hozzáférés: 2023. 02. 04.).

¹⁰⁷ A 2023-as értékelés ENQA előkészítő dokumentumai: <https://www.enqa.eu/review-database/external-review-of-mab-2023/>, a MAB önértékelése a MAB honlapon is elérhető: <https://www.mab.hu/wp-content/uploads/MAB-Self-assessment-report-2022.pdf> (Hozzáférés: 2023. 02. 04.)

¹⁰⁸ „Számos jele van annak, hogy napjaink jogalkotása mintha egy már végleg letűntnek hitt világ szemléletét hozná vissza, ahol a jog nem volt több az »osztályharc eszközkészlet«.” FINSZTER Géza és KORINEK László, „Maradhat-e az alkotmányos jogállam Magyarországon?” *Jogtudományi Közöny* 70, 12. sz. (2015): 574. <http://real-j.mtak.hu/1901/56/jk1512.pdf#page=13> (Hozzáférés: 2023. 03. 19.)

¹⁰⁹ A MAB 2008-as ENQA értékelésekor az egyik hazai intézmény rektora kritikus észrevételeket is tett a MAB működéséről a panelnek. A megbeszélésen résztvevő más intézményi képviselők utóbb elmarasztalták emiatt.

Az ENQA általi 2018-as értékelés MAB-ot – a magyarországi CEU-ügy és a társadalmi nemek tanulmánya mesterszak kormányzati bezárása miatt – elmarasztaló megállapításával nem értek egyet, hiszen a kormányzati intézkedésekre nézve nincs a MAB-nak semmilyen utólagos hatásköre, így a MAB – és az ENQA is – legfeljebb csak kapcsolódó véleményt nyilváníthatott volna e vonatkozásokban.¹¹⁰ De a függetlenség kérdésével szorosan összefüggő kormányzati szimpátia és esetleges öncenzúra hatása/megjelenése az ügynökségi döntésekben, azaz a kormányzati szándékok illetően segítése-érvényesülése kétségkívül egy kormányzat terjeszkedő-elfoglaló befolyását jelenti,¹¹¹ s mindennek külső értékelés általi feltárhatósága nagyon is releváns és kutatásra érdemes kérdés. Mert valóban, az ügynökségek nemzetközi külső értékeléseinek pontossága, megbízhatósága korántsem nyilvánvaló minden egyes esetben.

„A következő kérdéssel kezdtük: Megbízhatók-e a külső minőségbiztosítási ügynökségek? S végül oda jutottunk: Megbízhatók-e az ügynökségeket értékelők? Mi több: Megbízhatók-e az ügynökségeket értékelők értékelői? [...] Miről szól ez az egész? Még mindig a felsőoktatásról van szó, vagy hatalomról és politikáról? Mire jó ez a többszintű struktúra? Kik a valódi hasznélvezők? Vannak egyáltalán? Igen, erősen remélem.”¹¹²

Függetlenség

A finanszírozás mellett a függetlenség a MAB működésének másik, s legfontosabb sarokpontja, kisebb-nagyobb aggodalmakra adva okot, melyek már a szervezet indulásakor jelentkeztek. Érdemes erről az alapító elnököt hosszabban idézni:

„Azonban már rögtön az elején konfliktusos helyzetbe kerültem. A miniszter szobájából kijövet az a hír várt, hogy a Minisztérium két vezetője szívesen lát. Mikor bementem hozzájuk, helyet kínáltak, s hamar kiderült, hogy persze tudnak a megbízásomról. Felajánlották, hogy a főosztályuk területén kaphatnék egy szobát, s természetesen minden segítséget megadnak. A pillanat töredékrésze

¹¹⁰ A MAB elnöke csak egy névhasználati pontosítás kéréssel fordult a sajtóhoz a Közép-európai Egyetem (KEE) 2018-as MAB akkreditációja kapcsán. http://old.mab.hu/web/doc/hirek/MABpontositaskeres_szerkesztosegeknek_20180301.pdf (Hozzáférés: 2023. 03. 19.)

¹¹¹ Andrea PETŐ, „Current Comment: The Illiberal Academic Authority. An Oxymoron?”, *Berichte für Wissenschaftsgeschichte* 44, 4. sz. (2021): 461–469. <https://doi.org/10.1002/bewi.202100013>

¹¹² „We started with the question: Can external QA agencies be trusted? And we ended up asking: Can agency reviewers be trusted? What is more: Can the reviewers of the agency reviewers be trusted? [...] What is this all about? Is it still about higher education or is it about power and politics? What is this multi-layer structure good for? Who are the real beneficiaries? Are there any? Yes, I do hope.” Tibor SZANTO, „Background and purposes of external reviews of Quality Assurance (QA) agencies: ENQA membership, national purposes”, in *First external evaluations of quality assurance agencies – lessons learned*, Nathalie COSTES et al. (Helsinki: ENQA, 2010), 13.

alatt világossá vált, hogy ez egyben azt is jelenti, hogy a születendő akkreditációs szervezetet ők mint minisztériumi szervezetet képzelik el. Udvariasan elhárítottam felajánlásukat. Majd bementem a Rektori Konferencia titkárságára, amely akkor az említett ernyőszervezet titkársága is volt, és megbeszéltem, hogy ők fognak helyet adni a Bizottságnak a Professzorok Házában. Az Akkreditációs Bizottság függetlenségéért vívott küzdelmem első lépését tettem meg.

Az Ideiglenes Országos Akkreditációs Bizottság felállítása intenzív munka eredménye volt. Az IOAB első ülésére eljött ugyanaz a két minisztériumi tisztviselő, noha nem hívtuk meg őket. Én melegen üdvözöltem mindkettőjüket, majd a bevezető protokoll program, a napirend elfogadása után megköszöntem jelenlétüket és kikísértem őket. Ez volt a második lépés. Később kaptam egy meghívót, hogy vegyek részt a Minisztérium főosztályvezetői értekezletein. Erre azt válaszoltam, hogy természetesen minden olyan ülésre elmegyek, ahol a MAB vagy a felsőoktatás minőségügyeit tárgyalják, de nem kívánok ezeken rendszeresen részt venni. Ez volt a harmadik lépés.

Mikor az Ideiglenes MAB átalakult véglegessé, új elnökválasztást tartottunk. A Minisztérium egy ellenjelöltet állított, abban a reményben, hogy így szabadul meg tőlem. A titkos szavazáson az illető úr 2 szavazatot, egy másik 1 szavazatot kapott, az összes többi tag rám szavazott. A szavazásnál jelen volt az új miniszter, Mádl Ferenc, aki utána négy szemközt elmondta, hogy nem gondolta, hogy ilyen egyértelmű lesz a döntés, őt másként informálták, de örül a végeredménynek. Én a két másik tagot, akik még szavazatot kaptak, alelnöknek javasoltam. Ez volt a negyedik lépés. A Minisztérium azonban nem nyugodott. Amint lehetett, a Bizottság főtitkárának a pozíciójába helyezték egy bizalmasukat. Én megkísértem vele együttműködni, de világossá tettem, hogy ez egy független intézmény, s itt nem követheti a Minisztérium embereinek utasításait. Bár ezt megígérte, nem így történt. Munkahelyére nem járt be rendszeresen, e helyett a Minisztériumba szaladgált, ott vett részt értekezleteken, s kifejezetten akadályozta a munkát. Mikor elégséges okom lett, s megkapta a szóbeli figyelmeztetéseket, a hölgy ellen fegyelmet kértem a Minisztériumtól. E helyett kitüntetést kapott. Szerencsére közben kormány- és miniszterváltás volt, s az illetőt azonnal visszahívták a MAB-tól. Ez volt az ötödik lépés. A következő lépések a felsőoktatási törvények újabb és újabb szövegeinek a megalkotásakor kerültek sorra. Az egyik fordulóban sikerült a törvényben a MAB költségvetésének fedezetét mint a felsőoktatásra költött állami kiadás 2 ezrelékét megállapíttatni. Ezt a Törvényt annak hatálybalépése után egyetlenegy kormány sem tartotta be. Természetesen a minisztériumi apparátus minden miniszter alatt megkísérelte a MAB függetlenségét megszüntetni, vagy legalábbis csökkenteni.”¹¹³

¹¹³ RÓNA-TAS, *Történetem ...*, 258–260.

A MAB szervezeti és tartalmi függetlenségének két fontos eleme a testület és a titkárság összetétele és kiválasztásuk módja. A befolyás növelésére tett miniszteri/kormányzati törekvések valóban nem múltak el a kezdeti időszak után. Ennek egyik jól látható kísérlete volt a 2005-ös új Ftv. tervezete, mely szerint a MAB-ba egy tagot (a 29-ből) a miniszter delegált volna. Az akkori minisztert azonban sikerült meggyőzni arról, hogy egy ilyen lépés nem használna a MAB függetlenségének, s annak nemzetközi megítélésének, kivált a szervezet ENQA tagsága szempontjából.¹¹⁴

A 2011-es Nftv. előkészítésekor már nem volt eredményes ez az érvelés, még a MAB-nak a nyilvánosságához, s Bazsa György akkori elnöknek az ENQA elnökéhez fordulása, utóbbi támogató válaszevele sem segített. Ekkor született a MAB függetlenségi nyilatkozata.¹¹⁵

A 2010-es testület feljebb, az *Összetétel* szakaszban említett 11 hónapnyi mandátum rövidítésének oka egyértelműen politikai volt: a 2010-ben hatalomba került FIDESZ-KDNP kormány nem szívesen látott a MAB elnöki székében egy korábbi MSZP parlamenti képviselőt. A MAB függetlenségi nyilatkozata és az ENQA elnöknek írt levél olaj volt a tűzre: Bazsa Györgyöt elnökségének utolsó néhány hónapjában a minisztérium látványosan „nem kívánatos személyként” kezelte. Erre sem volt példa a MAB addigi történetében.

A politikai akarat érvényesítését mutatta, hogy az új törvény szerint a MAB tagjainak felét – szintén addig példátlan módon – a felsőoktatásért felelős miniszter delegálta. Továbbá a MAB elnökét a tagok addigi titkos szavazásos választása helyett e törvény hatálya alatt már a miniszter jelölte ki („javasolta”), az MTA elnökével egyetértésben. A tagság miniszter által delegált fele (és a döntő elnöki szavazat) mellett a nem teljesen elkötelezetlen vezetésű *Magyar Művészeti Akadémia* is kapott egy delegáltnyi helyet (az MMA-nál régebben alakult *Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia* nem delegálhatott egy főt sem).

E változásokat a 2013-as ENQA felfüggesztés követte, melyre a testület két fős bővítése volt a kormányzati válasz, ügyelve arra, hogy az új személyek egyike biztosan baráti, a kormányzati irányban lojális vezetésű MKIK delegáltja legyen. A korábbi MMA delegálttal együtt (aki egyáltalán nem rejtette véka alá politikai szimpátiáját) megmaradt így a biztonságosan feltételezhető kormánybarát többség a MAB testületében.

¹¹⁴ Magyar Bálint a MAB 10 éves ünnepi üléséhez 2003. október 21-én írt levelében Magyarország EU-hoz és az Európai Felsőoktatási Térséghez való csatlakozása kapcsán így írt: „A Magyar Akkreditációs Bizottságra az eddigieknél is nagyobb felelősség hárul. Ebben a helyzetben a korábbiaknál is lényegesebb a szervezet függetlensége, ez ugyanis elengedhetetlen ahhoz a magas színvonalú szakmai munkához, amelyet a MAB nap, mint nap végez.” 20 éves a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 104.)

¹¹⁵ „Össztűz alatt a MAB! A MAB függetlenségi nyilatkozata” (a MAB 2011/7/II. sz. határozata), in: *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2011. évi működéséről* (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2012) 15–17. <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Evkonyv2011.pdf>. A rövidített szöveget a MAB az Országos Sajtószolgálat útján is közreadta: http://os.mti.hu/hirek/70878/os-ossztuz_alatt_a_mab_a_mab_fuggetlenségi_nyilatkozata (Hozzáférés: 2023. 03. 04.)

A MAB az Nftv. megjelenése után újabb határozatban foglalta össze a miniszter-től való függőségének elemeit, valamint az új törvényből fakadó további minőségügyi problémákat.¹¹⁶

A törvényből – az új delegálási kvótákkal összhangban – kikerült a „független” jelző a MAB-ot definiáló „országos szakértői testület” elől [70.§ (1)]. A jelzőt egy 2013-as törvénymódosítás (2013. évi CXXIX. tv. 61.§) visszatette, így a MAB *de jure* kijelentés szintjén ismét „független” szakértői testület lett, ez azonban *de facto* a helyzeten nem változtatott.

S a delegálási rendszer által meghatározott szervezeti függetlenség kérdése óhatatlanul összefügg a működési tartalommal. A MAB döntéseit, szakvéleményét így könnyebben befolyásolhatják politikai-kormányzati szimpátiák. Megesett például, hogy egy – erős politikai felhangokkal övezett – szakos-ügy támogató szakbizottsági javaslatát a (2012-től működő, 9 miniszteri delegáltat is felvonultató) plénum, addig példátlan módon észrevételek és vita nélkül, szűk többséggel, leszavazta. Az akkori MAB tagok ezen részénél a bizalom elvénél erősebb volt a kormányzati állásponttal való szimpátia? Tegyük hozzá, hogy az adott beadványt, intézményi kiegészítése után, második tárgyalásban, a plénum már támogatta. (Ez sem jelentett a szaknak hosszú életet, nem volt esélye a politikai akarattal szemben.) Az elnök és a MAB tagok döntő részének kormányzati kiválasztása tehát nemcsak szervezeti, de tartalmi függetlenségi kérdés is.

„[A]z interjúalanyok válaszaiknak együtt állása azt jelezte, hogy a politizáltság közvetett befolyáson keresztül nyilvánult meg, bizonyos kérdésekben való közös gondolkodás formájában. Az egyik interjúalany a következő értelmezést kínálta: »Ez nem olyasmi, hogy a miniszter felveszi a telefont, és azt mondja: 'Na, fiúk, ebben az esetben döntsetek ezt és ezt, úgy.' Ez sokkal finomabb« (NPM8). Továbbá a válaszadó rávilágított arra, hogy a plenáris tagok kiválasztása és kinevezése inkább a közös értékeken és nézeteken alapult, mint a párttagságon vagy hovartartozáson. Más interjúalanyok is ezt hangsúlyozták (NPM1; PM3; PM4).»¹¹⁷

Az sem mindegy azonban, hogy személy szerint ki(k) az adott miniszteri (akadémiai) pozícióban lévő kiválasztó(k) és kiket választ(anak).¹¹⁸ Így a 2012-től működő MAB

¹¹⁶ A MAB 2012/1/II. sz. határozata, *Akkreditációs Értesítő*, 17 1. sz. (2012) 5–6. <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Ertesito2012-1.pdf> (Hozzáférés: 2023. 02. 05.)

¹¹⁷ “[T]he constellation of interviewee responses indicated that politicization was manifested through indirect influence in the form of a common thinking on certain issues. One interviewee offered the following interpretation: »It is not something like the minister takes the phone and tells that: ‘you guys now in that case you should decide this and this and that way.’ It is much more subtle« (NPM8). Furthermore, the respondent elucidated that the selection and appointment of plenary members was rather based on shared values and views than party membership or affiliation. Other interviewees underscored this (NPM1; PM3; PM4). ZÉMANDL, *Political servants, professional guardians...*, 133.

¹¹⁸ „An interviewee familiar with the delegation process emphasized that plenary nominees were those »who really understand the job«, and »excellent in their professional position« (NPM6). Another interviewee underscored that it was a »fortunate constellation of the things« that then minister Miklós Réthelyi – himself

testületben is voltak olyan személyek és döntések, akiknél-amiknél bizonyos esetekben (például egyetemi tanári pályázatok) a politikai szimpátiánál és értékeknél erősebb volt a professzionális elkötelezettség, a felsőoktatási és akadémiai szakmai közösség értékvilága.

„A professzionális magatartás a MAB újonnan [2012-től] átpolitizált plénuma esetében a tudományos és akadémiai értékek iránt rögzült lojalitásként nyilvánult meg a szakmai közösséghez való kötődés révén, és a minőségbiztosítási döntésekben a szakmai függetlenségre és ítéletekre irányuló fókuszként a kormányzati preferenciákkal szemben.”¹¹⁹

Felvetendő persze a felsőoktatási intézményektől való függetlenség kérdése is. Mert hát miért is jobb 29-30-ból 10-12 MRK vagy MTA delegált, mint 18-20-ból 9-11 kormányválasztott? Nos, a számarányokon túl azért, mert az MRK s az MTA kutató-intézetek politikailag sokkal színesebb, összetettebb szervezetek, mint egy miniszter és minisztériuma, s így az előbbieket delegáltjai – s ezt 18 évnyi, mindkét delegálási rendszerre kiterjedő közvetlen tapasztalat birtokában elfogulatlanul mondhatom – politikai affinitás, mindenkori kormányzati szimpátia szempontjából sokkal kiegyensúlyozottabb testületet eredményeznek.¹²⁰ Együttesükben függetlenebbek. S ez a sokszínűség (freudi melléütként először „*sokszívűség*”-et gépeltem...) az egyes felsőoktatási intézményi, vagy más szervezeti, vagy aktuális kormányzati érdekek érvényesítését, ha nem is lehetetlenné, de nehezzé teszi.¹²¹

a professor and very familiar with the »academic scene« – was involved in the delegation process» (NPM8). A colleague underscored this sentiment: »Unfortunately, the current minister is a politician and not coming from the university system [...] which means that the same let's say assurance is not existing. And this is always when the government members are politicians, of course, and [...] not really expert in a given field« (PM2). In other words, even on the principal's side, the shared goals of the professional community were important considerations in making the selections.» Uo., 153.

¹¹⁹ „A professional mode of behavior manifested itself in the case of MAB's newly politicized plenary as an ingrained loyalty to scientific and academic values by affiliation with the professional community and a demonstrated focus on professional independence and judgment vis-a-vis government preferences in quality assurance decisions and tasks.” Uo., 161.

¹²⁰ A többségében kormányzati szimpátiájú, 2012-ben megalakult testületben olyan, korábban példa nélküli megnyilatkozások voltak, mint a „védjük meg a köztársasági elnök urat a sajtó nemtelen támadásaitól, vagy az MNB által szervezett doktori »kiegészítő« képzések kapcsán a sajtóhírekre nem reagálunk”, s a vonatkozó állásfoglalástól való vonakodás – mely azért, ha visszafogottan is, de végül megszületett: http://os.mti.hu/hirek/117325/a_magyar_felsooktatasi_akkreditacios_bizottsag_kozlomenye (Hozzáférés: 2023. 02. 06.). További nyilvános információ a vonatkozó MAB-MNB egyeztetésekről in: *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2016. évi működéséről* (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2017), 30–31. <http://old.mab.hu/web/images/doc/kiadvanyok/Evkonyv2016.pdf> (Hozzáférés: 2023. 02. 14.)

¹²¹ A 2000-es évek elején egy a felsőoktatás intézményi szerkezetére vonatkozó témában az egyik – később politikusi szerepkörben is megjelent – MAB tag saját intézménye érdekeit szem előtt tartva „haza-beszélt”. Megnyilvánulását azonban egy másik – vidéki egyetemen dolgozó nyelvész, tanácskozó tag – udvariasan, de határozottan azonnal helyreigazította. (Nagyon jó munkahelyem van – gondoltam.)

Ez a korábbi összetételi jellemző egy MAB állásfoglalásban is olvasható:

„A MAB szerepe azért is alapvető jelentőségű, mert szinte az egyetlen független, a különböző nézőpontok és érdekek kiegyensúlyozására, objektív állásfoglalásra képes szervezet, azzal együtt is, hogy benne a felsőoktatásban működő és érdekelt egyének tevékenykednek.”¹²²

A függetlenség kérdése nemcsak a MAB-tagok delegálási rendjét érinti. 2006-os létrejöttékor a Felülvizsgálati bizottság egy-egy tagját rendre az MRK, a MAB és a miniszter delegálta. A 2011-es Nftv-vel ez is megváltozott: 2012-től mindhárom tagot a miniszter delegálta, köztük 2019-től egy nyilvánosan is vállaltan kormány(fő)barát professzort, aki az FvB elnöke lett. A Felügyelő bizottság esetében nincs ilyen összefüggés, csak egy tagot delegált a Minisztérium (EMMI), egyet (aki több ciklus óta az FB elnöke) az MTA, egyet pedig az MRK.

Nem erősítette a MAB függetlensége iránti bizalmat az elnök 2017-es miniszteri biztosi kinevezése. Emiatt egy MAB-tag lemondott tagságáról.

S végül a titkárság függetlensége is lényeges. A titkárság a napi ügymenet, az adminisztratív és döntés-előkészítő munka mellett egy kevésbé látható, ám nem jelentéktelen szerepet is betölt. A titkárság MAB ciklusokon átívelő, a szükséges megújulások mellett folytonossága (már ameddig ez nem sérül) jelenti a szervezet digitális és papíralapú elérhetőségű, és ami gyakran sokkal fontosabb, agyi-szellemi intézményi emlékezetét, s az ügyek-eljárások, a „részletek” ismerete mellett a fentebb jelzett értékvilág, a szervezeti kultúra, ha lehet ezt mondani, a MAB ethosának őrzését, képviselését. Felsőoktatási intézményektől és kormányzatoktól függetlenül, sokszínűen és sokszínűen, szükség esetén akár a MAB tagjait is erre készítve. Ha a titkárságon nagy a fluktuáció, mindez nemigen tud érvényesülni.

Róna-Tas András 2002 januárjában, a MAB kibővített plenáris ülésén úgy fogalmazott, hogy a MAB korlátozott függetlenséggel rendelkezik. A 20 éves jubileumi ülésen, 2013-ban pedig így: *„Amíg működésének anyagi alapja a mindenkori kabinetből függ, addig a MAB függetlensége illúzió.”*¹²³

A függetlenség tekintetében a 2018-as ENQA értékelés teljes ESG megfelelést alapított meg, az EQAR *Register Committee* döntése azonban csak részlegest, de ezzel együtt végül felvette az EQAR listára a MAB-ot.

A MAB működésének anyagi alapja az utóbbi években szépen bővült, újabb függetlenségi nyilatkozatot nem adott ki a szervezet, úgy látszik tehát, hogy a mostani testület végre már teljesen független, nincs ezt fenyegető, belülről érzékelt veszély. *„A MAB szakértői, akkreditációs, értékelő, elemző és javaslattevő tevékenysége stabil és kor-*

¹²² „MAB vélemény a Bologna-szakrendszer felülvizsgálatához”, in: *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2009. évi működéséről* (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2010), 61. http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Evkonyv2009_jav.pdf (Hozzáférés: 2023. 03. 05.)

¹²³ *20 éves a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság*, 142.

„szerű kritériumrendszerre épül, független, elfogulatlan és politikamentes.” – olvashatjuk a MAB 2019–2024-es Stratégiájának preambulumban.¹²⁴

Kívülről azonban nem mindenki látja ezt így: „a magyarországi paritásos testületek rendszerint a kormány befolyásának trükkös eszközei. Ezt láthattuk az NKA és a MAB szervezeti átalakításánál.”¹²⁵

„A 2011-es törvénymódosítás a Felsőoktatási [és] Tudományos Tanács helyett a Felsőoktatási Tervezési Testületet állította fel, többségében a kormány által ki-
nevezett tagokkal. Ugyanígy vesztette el függetlenségét a Magyar Akkreditációs
Bizottság is, amely köztes testületnek az egyetemek és oktatók életének jelentős
kérdéseiben van hatásköre.”¹²⁶

Elnökök

Ismeretlenül, újsághirdetésre jelentkeztem a MAB titkárságára, szakreferens munka-
körre, 1999 januárjában. A felvételi beszélgetések sorában az utolsót az akkori elnök,
Róna-Tas András tartotta. Az ilyenkor szokásos kérdések után végül azt kérdezte tőlem,
hogyan szerintem hogyan, milyen módszerrel kellene összeállítani egy ilyen testületet,
mint a MAB. Konfuciusz egyik, a munkatársak megválasztására vonatkozó beszélgeté-
sével válaszoltam.

„Chung Gung a Gi család hivatalnokja volt és azt kérdezte, hogy mi a kormányzás
lényege. A Mester így szólt:

- Hivatalnokaidat válaszd hazai emberekből; egyetlen hibát se bocsáss meg; csak
jellemes és tehetséges munkatársat válassz.
- Hogyan tudom meg, hogy ki a jellemes és tehetséges ember?

A Mester így szólt:

- Csak egyetlenegyet válassz, a többi magától fog jönni.”¹²⁷

Róna-Tas András egy sok évvel későbbi levelében ezt a beszélgetést így egészítette ki:

„Csung Gung tovább kérdezett:

- Mester, de honnan tudom meg, hogy az az egy ember jellemes és tehetséges
lesz?

¹²⁴ *A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) Stratégiája 2019–2024*, 2.

¹²⁵ Akadémiai Dolgozók Fóruma, „A magyar egyetemek fék nélküli biciklijje. Avagy miért mások a magyar és a külföldi egyetemek döntéshozó szervei – akár vannak bennük politikusok, akár nem” 2023. 02. 09. <https://adf2019.com/2023/02/09/a-magyar-egyetemek-fek-nelkuli-biciklijje/> (Hozzáférés: 2023. 03. 09.).

¹²⁶ FLECK Zoltán, „Az egyetemi autonómia végnapjai”, *BUKKSZ* 33, 1–2. sz. (2021): 64. http://buksz.c3.hu/210102/09_fleck.pdf (Hozzáférés: 2023. 03. 21.).

¹²⁷ KUNGFUTSE, *Lun Yü. Kung mester beszélgetései*, ford. Hamvas Béla (Budapest: Bibliotheca, 1944) 65–66.

A mester erre így válaszolt:

- Ha hallgatsz az eszedre és a szívedre, jól fogsz választani, ha a császár szavára hallgatsz, rosszul fogsz választani.
(Apokrif kínai történetek)¹²⁸

Róna-Tas András valóban a kezdeti „egyetlenegy” volt, akihez kiváló emberek jöttek, szerepe és jelentősége a MAB történetében megkérdőjelezhetetlen. Ő maga így ír erről:

„Visszatérve az Akkreditációs Bizottsághoz, 2001-ben az akkor hivatalba lépő új Bizottság, elnöke, Michelberger Pál javaslatára, megválasztott tiszteletbeli elnöknek, s mint ilyen vettem részt a Bizottság munkájában 2003. december 31-ig. Ekkor Fésüs László lett a Bizottság elnöke, és a Bizottság általános alelnökké választott. Ezt a funkciót töltöttem be 2006. június 30-ig. 2006. július 1-én alakult meg a MAB Felülvizsgálati Bizottsága. A fellebbezési lehetőség megteremtése, egy második instancia létrehozása fontos lépés volt a MAB európai színvonalú működésében, ezért került be, javaslatomra, az akkori Felsőoktatási Törvénybe. Ennek lettem elnöke, amely megbízatásom 2009. június 30-án ért véget. Lényegében tehát 1992 novemberétől 2009. június végéig dolgoztam a MAB-ban, összesen 17 évet. Erre az időre mint életem egy fontos szakaszára, nézeteim végleges kialakulására tekintek vissza.”¹²⁹

Időrendben a következő személyek látták el a MAB elnöki teendőit:

Róna-Tas András 1992. december 4. – 2000. december 31.

Michelberger Pál 2001. január 1. – 2003. december 31.

Fésüs László 2004. január 1. – 2006. december 31.

Bazsa György 2007. január 1. – 2012. február 29.

Balázs Ervin 2012. március 1. – 2016. április 30.

Jobbágy Ákos, alelnökként megbízva, 2016. május 1 – 31. (Ténylegesen július végéig.)

Csépe Valéria 2016. június 1. –

Egy olyan szervezet életében, amilyen a MAB, ahol a testület tagjai lényegében önkéntes munkaként, főfoglalkozású munkájuk/munkáik mellett látják el – alkalmasint nem kevés – MAB-os feladataikat, meghatározó az elnök személye. Elgondolásai, hozzáállása, s talán mondhatom, személyisége. Ügy- és emberkezelése. Mindegyikükkel dolgozhattam.

Természetes, hogy egy újonnan hivatalba lépő elnöknek vannak a szervezet feladatellátására és működtetésére vonatkozó új, alkalmasint a korábbiakkal itt-ott szakító

¹²⁸ RÓNA-TAS András elektronikus levele Szántó Tibornak. 2017. 12. 18.

¹²⁹ RÓNA-TAS, *Történetem* ..., 276. Róna-Tas András tiszteletbeli elnökké választását Sáskó Géza MAB-tag javasolta az akkori új testület januári alakuló ülésén, Michelberger Pál az ülést vezető elnökként tette fel szavazásra a javaslatot.

elgondolásai, tervei, törekvései. Az ilyen új elnöki megközelítések, hangsúlyok azonban egészen 2016 nyaráig a megőrzés és a megújítás építő egységében működtek. Szépen fejezte ezt ki a 2012-es testület alakuló ülésén Réthelyi Miklós akkori miniszter: „*Amit az elődök eddig csináltak, azt kell ötvöznie az új testületnek az új kezdet lehetőségével.*”¹³⁰ 2016 nyaráig ez valóban így történt, minden ciklusváltáskor. Akkor azonban mindez nagyon megváltozott. A tartalom és a hangnem is. A mérlegelő-megőrző megújítás helyére az addigi gyakorlattal szakítani akarás lépett, s egy csapásra szinte minden (és szinte mindenki) rossz és kidobni-elfelejtani való lett, ami korábban volt, működött. Mindennek csak egy apró, de sokatmondó eleme volt, hogy a MAB 25 éves fennállására nem volt semmilyen nyilvánosan észlelhető megemlékezés, még egy honlap hír sem, nem volt visszatekintés, valami kis köszönetféle, netán meghívás a korábbi elnököknek. Mi több, a 2020-ban szépen megújított honlapról is eltűnt – sok minden más mellett – az alapítás ténye és ideje, az előző elnökök neve, előadásaik, publikációik, még egy rövid válogatás sincs ott belőlük.

„*A MAB 2019-2024-es stratégiája épít a 2017-2018-as tervezési időszakban megvalósult célok eredményeire.*”¹³¹ Az ezt megelőző 24 évnyi MAB működésre nem történik utalás.

„*A múltat végképp eltörölni?*” Ahogy a korábbi fáraó(k) arcképét vésték ki az ókori Egyiptom domborműveiről...

A császár szava?

A MAB helye, hatása

„A Magyar Akkreditációs Bizottság sohasem cél volt, amely önmagáért született volna. Mindig is eszköz volt, eszköz, amelyet a használat törvényesít. Ennek az eszköznek a használata pedig nem más, mint a magyar felsőoktatás nemzetközi porondon való piacképességének megőrzése és erősítése.”¹³²

„*Mondhatjuk úgy is, hogy a Bizottság az oktatás társadalommal szembeni kötelezettségei teljesítésének amolyan garanciális szervezete.*”¹³³

Mi hát a MAB három évtizedes működésének mérlege? Hol volt, hol van e szervezet helye a magyar felsőoktatásban? Nem az intézményrendszert, hanem a tartalmat, a tevékenységet tekintve.

¹³⁰ RÉTHELYI Miklós köszöntője, in: *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2012. évi működéséről* (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2013), 45.

¹³¹ A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) Stratégiája 2019–2024, i. m., 2.

¹³² MICHELBERGER Pál, „Minőség, felsőoktatás, felnőttképzés” i. m., 22.

¹³³ MÁDL Ferenc köztársasági elnök levele a MAB 10 éves ünnepi üléséhez, 2003. október 31. in: *Tájékoztató a Magyar Akkreditációs Bizottság 2003. évi működéséről* (Budapest: Magyar Akkreditációs Bizottság, 2004), 36. <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Evkonyv2003.pdf> (Hozzáférés: 2023. 02. 06.). Megjelent még: *Magyar Felsőoktatás* 2004. 1–2. sz.

„Két évtizedes működése során a MAB jelentős tekintélyre tett szert mind az akadémiai világot, a felsőoktatási intézményeket, mind a kormányzatot tekintve. A magas szakmai színvonal, a lényegében önkéntesen dolgozó széles szakértői gárda és főképpen a tényleges függetlenség megőrzése adja a magas presztízse alapját.”¹³⁴

S mi a helyzet immár három évtizedes működés után? Magas presztízszű segítőknek tekintik a MAB-ot a felsőoktatási intézmények? Eszköznek a mind jobb oktatási minőség folyamatos célkitűzésének közelítésében? Vagy az akkreditáció és *ex ante* véleményezés számukra inkább csak kipipálandó feladat, plusz teher, ma is, mint régebben sok érintett gondolta? Történt-e partnerségi szemléletváltás?¹³⁵ „A minőségkultúra elterjesztése érdekében szemléletváltásra van szükség az intézményeknél. A MAB követelményeinek alakításával, s aktívabb kommunikációs tevékenységgel segítse e szemléletváltás megvalósulását.”¹³⁶ S persze a MAB oldalán is lényeges a szemléletváltás.

„A MAB esetében kérdés, hogyan tudja elfogadni és elfogadtatni azt a szemléletváltást, amelynek alapján kezelni lehet a diverzifikált felsőoktatást. Hogyan tudna nyitni a MAB az akadémiai szférán túli világ, az üzleti szektor, a leendő munkáltatók, más stakeholderok felé, ami elengedhetetlennek látszik a felsőoktatás társadalmi elfogadottságának erősítése érdekében? Másként fogalmazva: el tudna-e látni egy hármass közvetítő szerepet az akadémiai világ, a kormányzat és az üzleti szektor között? Egy konkrétabb szinten felmerül: módosulhat, esetleg új dimenziókkal bővül a közvetítő szerep az erősödő kontrollra törekvő kormányzat és az autonómiájukat féltő, sokszor nehezen mozduló vagy mozgítható intézmények között?”¹³⁷

Történt-e ilyen szemléletváltás a MAB-ban a fenti sorok írása óta eltelt közel egy évtizedben? Már 2001 óta van a MAB-nak döntően az üzleti szféra jeles képviselőiből álló Magyar Tanácsadó Testülete. A döntéseket hozó MAB testület összetételét és alapbeállítottságát azonban mindmáig az akadémiai háttér és szemlélet túlsúlya jellemzi. A jelenlegi 20 MAB-tag közül egyetlenegy képviseli az üzleti világot, s a tudományterületi bizottságokban sem jobb a helyzet ebből a szempontból.¹³⁸

¹³⁴ HRUBOS Ildikó, „A köztes testületek működése és recepciója” in: DERÉNYI András és TEMESI József (szerk.), *A magyar felsőoktatás 1988 és 2014 között* (Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2016), 91.

¹³⁵ SZÁNTÓ Tibor, „A szemléletváltásról”, *Magyar Felsőoktatás*, 2003. 8. sz. 24–26.

¹³⁶ A MAB Magyar Tanácsadó Testület ülése és ajánlásai (2009. december 11.), in: *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2009. évi működéséről* (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2010), 41. <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Evkonv2009.pdf> (Hozzáférés: 2023. 05. 06.)

¹³⁷ HRUBOS, „A köztes testületek...”, 96.

¹³⁸ Lásd: <https://www.mab.hu/mab/>, a *Szervezet* menüpontban (Hozzáférés: 2023. 03. 11.)

A 2019–2024 időszakra vonatkozó MAB Stratégia azonban ígéretes e tekintetben, igaz, általában beszél az érintettekéről, azaz a felsőoktatási és akadémiai szférát is beleértve.

„Összhangban az ENQA ajánlásaival szükséges a stakeholder kapcsolatok (ESG 3.6) erősítése. [...] Szükséges a visszajelzések rendszerének és hatékony kommunikációs fórumainak kialakítása, valamint a stratégiai célokról folytatott párbeszéd, a kölcsönös tájékoztatás és elemzés lehetőségeinek aktív alakítása és alkalmazása (rendszeres visszajelzések kérése, tematikus elemzések elkészítése, visszacsatolása- ESG 3.4).

A MAB megújuló szerep-felfogásának, a minőségértékelés megújításához kapcsolódó fejlesztő-támogató szerepének megerősítése és érzékelhető megjelenése a stakeholder kapcsolatokban kiemelt célt jelent.”¹³⁹

S mi van a függetlenséggel, a presztízzsel? „Az elmúlt időszakban több olyan esemény is történt, mely a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság tagjaiban kérdéseket vetett fel a Testület szerepét, a felsőoktatási szektorban elfoglalt helyét illetően.”¹⁴⁰ Így kezdődött a MAB akkori elnöke által az illetékes államtitkárnak 2015 áprilisában írt levél. Mi változott azóta? Maradt, nőtt, csökkent a MAB presztízse? Már nincsenek felvetődő kérdések?

Már nincsenek miniszteri ellendöntések? (Az ok, ami miatt egy MAB-tag 2005-ben, s az egyik ok, ami miatt a Felülvizsgálati bizottság akkori elnöke 2016 tavaszán lemondott.¹⁴¹) Már szerepel az akkreditáció vagy a (nem) támogató MAB szakvélemény ténye a *Felvételi tájékoztatóban*? Nem rombolja-e a MAB presztízst, döntéseinek, véleményének súlyát (és a MAB tagok munkabefektetési hajlandóságát) az alkalmasint személyre és/vagy intézményre szabott jogalkotás, az efféle törvény- és rendeletmódosítások, melyekkel egyetemi tanári, doktori ügyekben „szépen csendben elvették a MAB-tól még ezt a csekély mormogási jogot is”¹⁴²

Megkérdezte-e a kormányzat a MAB-ot, mielőtt szinte minden főiskolát jogi úton egyetemmé nevezett ki, köztük még olyat is, melynek oktatói között egyetlenegy egyetemi tanár sem volt? Jobb lett ettől a magyar felsőoktatás?

„[E]gyre több arra nem méltó intézmény szerzi meg az »egyetem« titlust, ami a minőség védjegye volna. Az átalakulási folyamatok minőségi ellenőrzése érdekében

¹³⁹ *A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) Stratégiája 2019–2024*, 12.

¹⁴⁰ „BALÁZS Ervin MAB elnök levele Palkovics László EMMI államtitkárnak 2015. április 13.” in *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2015. évi működéséről* (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2016), 26. <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Evkonyv2015.pdf> (Hozzáférés: 2023. 05. 06.)

¹⁴¹ Lásd: *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2016. évi működéséről* (Budapest: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, 2017), 29. <http://old.mab.hu/web/doc/kiadvanyok/Evkonyv2016.pdf> (Hozzáférés: 2023. 05. 06.)

¹⁴² KENESEI István, „Az állampolgárban rohad valami”, *Élet és Irodalom* 67, 10. sz. (2023. március 10.)

erősítendő a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság befolyása, és javítandó a következetessége. Ma egyetem és egyetem között kiálló minőségi különbségek vannak, és észszerűtlen, hogy egymással jogilag egyenértékű fokozatokat adnak ki. Aligha túlzás ténylegesen csökkenő színvonalról beszélni.”¹⁴³

Az oktatás, a felsőoktatás minősége, a kiművelt emberfők országa? A 2002-es MAB Stratégia az oktatás minőségére vonatkozó veszélyek sorában első helyen ezt fogalmazta meg:

„Az oktatásnak az ország hosszú távú előrehaladása szempontjából mulhatatlanul fontos *középpontba állítása* – ennek finanszírozási konzekvenciáival együtt – *nem történik meg*, a tudás csak a szlogenek szintjén lesz fontos, ténylegesen pedig leértékelődik. Az ország saját szakember állományának minősége romlik.”¹⁴⁴

Elhárult már ez a veszély, vagy esetleg realizálódott? Hogyan is fogalmazott 1990-ben a *II. Országos Egyetemi Fórum* vitaanyaga?

„Rövid időn belül ki kell alakítani a 3-4 éves doktorandusz képzés kereteit, tanterveit és általánosan be kell vezetni azt. [...] A színvonal megőrzése céljából támaszkodni kell a nemzetközi tudományos közvélemény kontrolljára is. (Ezért pl. a disszertációk jelenjenek meg teljes egészében nyomtatásban valamely világnyelven, és küldjék meg azokat az adott tudományág bel- és külföldi központjaiba, neves könyvtárakba. [...])

Növelni kell az idegen nyelvi követelményeket, fejleszteni kell az egyetemek idegen nyelvi kultúráját, rendszeressé kell tenni az idegen nyelvű szakmai foglalkozásokat, általánossá kell tenni a diákcserét, a vendégprofesszorok cseréjét. A képzési célokat és a tanterveket és a képzési módszereket harmonizálni kell fejlett ipari országok kiváló egyetemével. Általánossá kell tenni a standard idegen nyelvű szakkönyvek használatát az oktatásban.”¹⁴⁵

Hogyan állunk most, 2023-ban a felsőoktatásban az idegen nyelvekkel? A 2022. évi LIX. tv. módosította az Nftv-t, így 2023. szeptember 1-től hatályosan már nem szükséges nyelvvizsga a felsőoktatási oklevél megszerzéséhez,¹⁴⁶ intézményi hatáskörbe került az e feltételről való döntés. No és a doktori képzés? Disszertációk nyomtatásban, világnyelveken?

¹⁴³ Professzorok Batthyányi Köre, „Gondolatok az ország állapotáról” 2017. január 12. https://pbk.info.hu/archiv/indexc412.html?oldal=dl/az_orzag_2017.html (Hozzáférés: 2023. 03. 19.)

¹⁴⁴ Magyar Akkreditációs Bizottság, „Stratégiai terv” (a MAB 2002/1/II/2.1 sz. határozatának melléklete) in *Tájékoztató a Magyar Akkreditációs Bizottság 2002. évi működéséről* (Budapest: Magyar Akkreditációs Bizottság, 2003), 31. [Kiemelések az eredetiben.] Letölthető: <http://old.mab.hu/web/index.php?lang=hu>, a *Publikációk* menüpontban (Hozzáférés: 2023. 02. 06.)

¹⁴⁵ *A II. Országos Egyetemi Fórum szekcióüléseinek...*, i. m., 28–29.

¹⁴⁶ <https://njt.hu/jogszabaly/2011-204-00-00.85#SZ50@BE6>, 51.§ (1)

„A magyarországi doktori képzés le van maradva a világ élvonalától: számos kutatási téma nem a tudományos fejlődés élvonalát célozza meg, a rendszer szakmai, szervezeti és területi szempontból elaprózott, nemzetközi téren nem elég színvonalas és vonzó, mindezek miatt alapos reformra szorul. A fenntartható fejlődés érdekében az országnak jóval többet kellene fordítania kutatás-fejlesztésre, és csökkentenie kellene az elmaradását a felsőoktatás területén.”¹⁴⁷

A MAB 2019–2024-es Stratégiája az oktatás helyzetét illetően nem lát leértékelődési, minőségromlási veszélyeket. Ebben a dokumentumban a kockázati tényezők között a szakértők díjazása, továbbá „a jogi környezet folyamatos változása, valamint a partiális érdekekből következően megjelenő hatások” szerepelnek. S aztán az, hogy: „Mindezt a MAB objektív és emelkedő minőséget képviselő tevékenysége, elismertsége, szervezeti és gazdálkodási függetlensége képes kiegyenlíteni.”¹⁴⁸ Így legyen.

Talán a felsőoktatás számára mostanában ígért jelentős forrásbővülés javuló tendenciákat indít el, a doktori és a nem doktori képzésekben is. Talán már felfelé visz az út.

Don Quixote

A Professzorok Háza MAB elnöki szobájában Picasso *Don Quixote* képének reprodukciója függött a falon.¹⁴⁹ A MAB első elnöke választotta ezt a képet, mintegy a MAB tevékenységének lehetséges metaforájaként. A lovag meg a szélmalomok. A MAB meg a felsőoktatási intézmények és hatóságok.

¹⁴⁷ BÖGEL György és MÁTYÁS László, „Doktori iskolák zsákutcában? Néhány gondolat a magyarországi PhD-képzésről”, *Magyar Tudomány* 83, 12. sz. (2022): 1541. DOI: 10.1556/2065.183.2022.12.4.

¹⁴⁸ *A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) Stratégiája 2019–2024*, 14.

¹⁴⁹ Forrás: <https://www.wikiart.org/en/pablo-picasso/don-quixote-1955> (Hozzáférés: 2023. 02. 02.)

A Király utcai irodába való kényszerű költözködéskor a kép az immár – szintén kényszerűségből – közös elnöki-főtítkári szoba falára került, majd 2010 júliusában az újabb, Krisztina körúti székhelyen az ülésterembe. 2017 elejéig ott is maradt. Vajon ott van-e még most is?

A MAB léte – nemléte ismétlődően komoly kérdésként jelentkezett eddigi története során.

- 1995: *„Ugyanakkor nem hallgathatjuk el, hogy több oldalról is kísérlet történt olyan szerkezeti változtatások elfogadtatására, amelyek gyakorlatilag az Országos Akkreditációs Bizottság felszámolását vagy gyökeres átalakítását, egyes változatokban párhuzamos akkreditációs bizottságok felállítását jelentené. A sokszor koncepcionális vitákba burkolt kísérletek sorsát remélhetőleg, 1996 elején az Országgyűlés elé kerülő felsőoktatási törvénymódosítás fogja, legalábbis egy időre, eldönteni.”*¹⁵⁰
- 2005: *„[A] MAB státuszának és jövőbeni jogkörének tisztázatlansága, aktuális és az átalakulás utáni feladatkörének bizonytalan körvonalai, mind nehezítették a testület és titkárság munkavégzését.”*¹⁵¹
- 2011: *„Egy új felsőoktatási törvény megalkotásának szándéka csak a 2010-es kormányváltással vált határozottá, de már a korábbi években is rendre érezhető volt, hogy a mindenkorai kormányzat egyes szervei csökkenteni igyekeznek a MAB függetlenségét, önállóságát és szerepét a magyar felsőoktatásban. Nem kizárólagos hazai tendencia ez, de mindenhol távolodás a klasszikus akkreditáció koncepciójától.”*¹⁵²

2015-ben, az ENQA monitor vizsgálat idején újra élesen felmerült a MAB további létének kérdése, még ha az akkori elnök vonatkozó szavai nem is kaptak a fentiekhez hasonló nyilvánosságot.

S mi a helyzet most, 2023-ban? Van-e bármilyen kérdés, kétely a MAB jövőjét illetően? A mostani elnök szerint nincs: *„Komoly eredmény a MAB és az ágazati irányítás kiváló együttműködése, a felsőoktatás érdekében végzett szakértői munka támogatása. A MAB szerepe fontos, amit a szakpolitika a minőségbiztosítás további erősítésének szándékával is jelez.”*¹⁵³

Vajon marad/lesz-e még a MAB a magyar felsőoktatás olykor szélmalomharcokat vívó, *„korlátozottan független”* kóbor lovagja, vagy kiváló együttműködéssel teljesen belesimul a reguláris erők közvagyonnal táplált hitbizomány-alapítványokkal, személyre és intézményre szabott jogszabályokkal, kétes képzésekkel, kreatívan megoldott ki-nevezésekkel tűzdelt rendszerébe?

¹⁵⁰ RÓNA-TAS András: „A Magyar Országos Akkreditációs Bizottság 1995. évi munkája”, in *Tájékoztató az Országos Akkreditációs Bizottság működéséről* (Budapest: Országos Akkreditációs Bizottság, 1996), 10.

¹⁵¹ FÉSÜS László, „A Magyar Akkreditációs Bizottság munkája 2005-ben”, 6.

¹⁵² BAZSA György: „Elnöki beszámoló a MAB 2011. évi tevékenységéről”, in *Tájékoztató a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2011. évi működéséről*, 15.

¹⁵³ „Múlt – jelen – jövő” (interjú), 8.

A szélmalomok nagyok, s persze mindig erősebbek egy lovagnál. Ám a lovag helyzete azért nem reménytelen. Mert legalább megpróbálta. Olykor talán sikerült is neki. S mert ha más nem is, a tettei és a híre fennmaradnak. S talán nem (csak) torzítva, képét átvéve. Mert nincs az a véső, bármekkora is az igyekezet, amivel a MAB-ot vagy akár csak első 23 évét el lehetne tüntetni a magyar felsőoktatás történetéből.